

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра політології

Бакалаврська робота

Освітній ступінь – бакалавр

На тему: **«ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА НІМЕЧЧИНИ ЩОДО УКРАЇНИ
У 2014 – 2022 рр.»**

Виконала: студентка 4-го року
навчання

Спеціальності
052 Політологія
Осовська Софія Олександрівна

Керівник Гарань О.В.
доктор історичних наук, професор

Рецензент Прізвище, ініціали
Бакалаврська робота захищена
З оцінкою _____
Секретар ЕК _____

«6» липня 2022р.

Київ – 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Україно-німецькі відносини (2014 – 2021 роки).	5
1.1 Позиція Німеччини в системі післявоєнної Європи та концептуально-теоретичні основи дослідження.	6
1.2 Україна як частина «Східної політики» Німеччини до і після 2014 року.	11
1.3 Фактор Ангели Меркель у трикутнику Німеччина–Україна–Росія.	18
1.4 Використання «м'якої сили» в зовнішній політиці ФРН на прикладі Нормандського формату.	22
1.5 Економічні санкції як спосіб зупинення військової інтервенції РФ.	27
1.6 Гео економічна природа зовнішньої політики ФРН на прикладі проекту «Північний потік-2».	29
РОЗДІЛ 2. Позиція Німеччини щодо повномасштабної війни в Україні з 24 лютого.	33
2.1 Проблема постачання зброї в Україну.	36
2.2 Вплив залежності від російських енергоносіїв на позицію ФРН після 24 лютого 2022 р.	38
2.3 Політичні та економічні аспекти співпраці між Україною та Німеччиною.	41
2.4 Перегляд позиції Німеччини в Європі після початку повномасштабної війни в Україні.	45
ВИСНОВКИ	49
Список використаної літератури	52
Анотація	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження:

Після анексії Криму й початку російсько-української війни на Сході України важливою стала позиція Європейського Союзу в геополітичному розрізі. В залежності від того як реагує Захід на події, що відбуваються на східному кордоні ЄС, залежить майбутнє дипломатичних відносин, місце України та можливий новий баланс сил загалом в Європі. Спільна позиція ЄС у 2014–2015 роках базувалась на хиткому компромісі між державами-членами, так як у реалізації політики досі важливу роль відіграють позиції окремих держав.

Німеччина – одна з таких країн, яка взяла ініціативу об'єднати ЄС задля створення єдиної позиції щодо російської агресії. Як змінювалась позиція однієї з найвпливовіших європейських країн, в якому напрямку трансформується «Східна політика» й чи відповідає вона інтересам України є тими питаннями, які розгляне дане дослідження. Так як війна в Україні з 24 лютого 2022 року перейшла в активну фазу на всій території, і саме Берлін має важелі впливу на порядок денний в Брюсселі, важливо розглянути розвиток українсько-німецьких відносин.

Мета: визначити позицію Німеччини щодо війни в Україні з 2014 по 2022 роки.

Для досягнення зазначеної мети були визначені наступні **завдання:**

- Виявити характер зовнішньої політики Німеччини.
- З'ясувати роль політичних, економічних, персональних факторів на позицію ФРН під час вирішення конфлікту на Сході в 2014 – 2021 роках.

- Визначити політику Німеччини щодо війни в Україні з 24 лютого 2022 року.

Об'єкт: зовнішня політика Німеччини щодо України.

Предмет: зовнішня політика Німеччини щодо України 2014 – 2022 роки.

Методологія та методи: методологічною основою дипломної роботи складають системний та структурний підходи. У роботі було застосовано: компаративістський (порівняльний) метод – для встановлення різних позицій в зовнішній політиці ФРН впродовж 8 років; узагальнення – для дослідження характеру зовнішньої політики Німеччини та при розгляді офіційних позицій німецьких чиновників; історичний – для аналізу становлення україно-німецьких відносин; емпіричні методи при роботі з результатами опитувань. Для викладення матеріалу було застосовано дедуктивний метод – від загальної позиції Німеччини на світовій арені, та зокрема в Європейському Союзі, до конкретних прикладів політик щодо України.

Джерельною базою дослідження стали: документи договорів, соціологічні дані про підтримку німецьким суспільством політик уряду щодо України та сприйняття України загалом; рішення органів влади (ЗМІ та Інтернет-джерела); публічні заяви та інтерв'ю політичних лідерів, економічна статистика. Тему україно-німецьких відносин досліджували А. Хім'як, В. Крушинський, В. Грубов, Б. Примак, О. Мітрофанова, Н. Романюк, Н. Сіцінський, О. Гарань, А. Зак, А. Ослунд, А. Умланд, В. Сейбель, Т. Форсберг. Характер німецької сили в міжнародних відносинах досліджували А. Кунья, Г. Галларотті, Г. Молл, С. Булмер, В. Патерсон, Б. Кроуфорд, М. Стаак, С. Сабо, Ч. Грант, Дж. Еберле, Г. Кундані, Л. Фікс, Б. Генс, У. Спек та ін. Проте тема україно-німецьких відносин з початку

повномасштабного вторгнення (24 лютого 2022 року) не є висвітлена достатньо, й потребує подальших досліджень.

Структура та обсяг: Робота складається зі вступу, двох розділів, що включають до себе десять підрозділів, висновки, список використаної літератури, анотацію. Обсяг роботи – 69 сторінок.

РОЗДІЛ 1. Україно-німецькі відносини (2014 – 2021 роки).

1.1 Позиція Німеччини в системі післявоєнної Європи та концептуально-теоретичні основи дослідження.

Для того, щоб зрозуміти зовнішню політику Німеччини та її роль під час українського конфлікту, варто розглянути силу (як power) країни одноосібно, а також в контексті Європейського Союзу та повоєнних інституцій для забезпечення миру.

Останні два десятиліття зросла увага до теорії «soft power» у міжнародних відносинах. Традиційною школою залишався реалізм, який, як правило, підтримує жорстку концепцію влади «hard power», яка зосереджується на ідеї використання матеріальних ресурсів держави для отримання впливу. Цими ресурсами (активами) можуть слугувати чисельність населення, територія, економічний потенціал, політична стабільність та технологічні можливості, – саме вони визначають військову силу країни в подальшому. Жорстка сила застосовується через фактичний примус чи погрозу використання ресурсів, на відміну від м'якої сили, яка задіює непрямі методи.

Термін «м'яка сила» ввів Джозеф Най для опису здатності держави володіти владою в міжнародних відносинах невійськовими засобами, тобто не за допомогою примусу й грошей, а радше співпраці й кооптації.¹ Як зазначає Дж. Галларотті — професор державного управління Уесліанського та Колумбійського університетів, «м'яка сила» ґрунтується на (1) повазі до міжнародних законів, норм та інститутів; (2) багатосторонності; (3) повазі до міжнародних договорів та зобов'язань; (4)

¹ Цит. за: Zoungrana W. No country for migrants? Critical perspectives on asylum, immigration, and integration in Germany. Brill, 2019. P. 92. URL: <https://brill.com/view/book/9789004415515/BP000004.xml>.

готовності пожертвувати короткостроковими національними інтересами задля колективного блага; (5) ліберальній зовнішньоекономічній політиці.² За Індексом м'якої сили (IfG-Monocle Soft Power Index) Німеччина входить до п'ятірки країн за впливом «м'якої сили». Протягом 2016–2018 років Німеччина займала 2 місце перманентно.³

На думку представників теорії міжнародних відносин реалізму – Німеччина повинна була «піднятися» і повернутися до числа великих держав. Передусім школа реалізму й неореалізму розглядає державу як основного актора на міжнародній арені, а відносини між державами з позицій військової переваги.⁴ Натомість теоретики лібералізму переконують, що цьому немає доказів, адже в ядрі німецької політики – багатосторонність, демілітаризація та відданість ідеї європейської інтеграції. Глобалізаційні процеси та зростання сили міжнародних організацій створило рамку мережевої співпраці, яка опирається на м'яку силу, політика жорсткої сили не узгоджується з роботою організацій, таких як Європейський Союз, членом якого є Німеччина. Під час аналізу предметно політики далі буде розглянуто, як країна використовує стратегію просування порядку денного через інституційну рамку Союзу.

На цьому етапі важливо звернутися до напрацювань щодо природи влади Німеччині на міжнародній арені, адже кількість статей про «домінування Німеччини» постійно зростає, і зважаючи на виникнення німецької гегемонії в ХХ столітті, питання про характер влади в ФРН актуалізується.

Ганнс Молл, професор міжнародних відносин університету Дж. Хопкінса, що спеціалізується на темі німецької зовнішньої політики

² Gallarotti G. Soft power: what it is, why it's important, and the conditions for its effective use. Taylor & Francis, 2011. P. 25-47. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/2158379X.2011.557886>.

³ Starova N. Soft power as a strong diplomacy tool – learning from German experience. Contemporary Macedonian defense, 2019. P. 49-59. URL: <https://www.mod.gov.mk/storage/2019/08/Sovremena-makedonska-odbrana-br.36-en.pdf#page=49>.

⁴ Детальніше див. D'Anieri, P. International politics: power and purpose in global affairs. 2th ed. Wadsworth: Cengage Learning, 2016. 514 p.

називає Німеччину «civilian power». Концепт базується на впливові ідентичності, припущенні, що влада походить з ідей, а не тільки економічних інтересів. В ідеалі цивільна влада прагне «цивілізувати» міжнародну політику, поширити свої правила гри. Німеччина таким чином здійснює вплив через свої економічні ресурси, підкреслюючи акцент на багатосторонню дипломатію.⁵ С. Булмер і В.Патерсон використовують термін «вимушений/неохочий гегемон» (reluctant hegemon), тому що з одного боку Німеччина почала використовувати більш пряму силу, але з іншого це досі не вписується в традиційну теорію гегемона.⁶ Також за цією теорією країна є надто потужною, щоб їй кидали виклик інші країни-члени ЄС, але водночас їй бракує бажання прийняти європейське лідерство, яке виходить за межі її інтересів.⁷ Дещо схожим концептом є «гігант, що ходить уві сні» (sleep-walking giant) А. Хайда-Прайса, який наголошує на слабкості стратегічної культури та браку громадської дискусії щодо політики безпеки та зовнішніх відносин. На думку науковця, Німеччина повинна виконувати свої зобов'язання перед партнерами й переглянути політику безпеки та оборони, а тому «прокинутися».⁸

Термін «вбудований гегемон» (embedded hegemon) був розроблений Беверлі Кроуфорд, щоб описати вбудованість Німеччини в інституційну співпрацю, де країна буде брати на себе відповідальність та «тягар», але при умові, що це не суперечить її економічним інтересам. Схожою концепцією є «Handelsstaat» (trading state) – «держава, що торгується» М.

⁵ Maull H. Reflective, hegemonic, geo-economic, civilian...? The puzzle of German power. *German politics*, 2018. Vol. 27, no. 4. P. 460–478. URL: <https://doi.org/10.1080/09644008.2018.1446520>.

⁶ Bulmer S., Paterson W. E. Germany as the EU's reluctant hegemon? Of economic strength and political constraints. *Journal of European public policy*, 2013. Vol. 20, no. 10. P. 1387–1405. URL: <https://doi.org/10.1080/13501763.2013.822824>.

⁷ Gens B. Germany's Russia policy and geo-economics: Nord Stream 2, sanctions and the question of EU leadership towards Russia. *Global Affairs*. 2019. Vol. 5, no. 4-5. P. 315–334. URL: <https://doi.org/10.1080/23340460.2019.1681013>.

⁸ G.V. Hyde-Price A. The “sleep-walking giant” awakes: resetting German foreign and security policy. *European Security*. 2015. Vol. 24, no. 4. P. 600-616, DOI: 10.1080/09662839.2015.1065484.

Стаака.⁹ Стівен Сабо пропонує аналізувати Німеччину як «геоекономічну» державу, яка ставить економічні інтереси вище політичних рішень або використовує свою економічну силу як основний інструмент геостратегії. Науковець проаналізував, що в Німеччині відбулась зміна від багатосторонності до вибіркової багатосторонності; на зовнішню політику особливо впливає експортно-орієнтований бізнес; а економічні інтереси підносяться над правами людини, просуванням демократії та іншими неекономічними інтересами.¹⁰ Чарльз Грант, політолог, директор «Центру європейських реформ» визначив країну як «безпекового дармоїда» (security freeloader).¹¹

Тобто здебільшого характер влади в Німеччині аналізується через контекст Європейського Союзу та підкреслюється невійськовий, нормативний характер, а гегемонію як таку з погляду геоекономіки. На противагу цим поглядам, Дж. Еберле висуває припущення, що дані концепції є в крайніх точках чи егоїзму, чи альтруїзму. Тому повертається до реалістичної рамки – для того, щоб обґрунтувати практичні дії Німеччини, треба розглядати національні інтереси. Лише ця призма дозволяє пояснити непослідовність; тимчасове (дуже сильне під час кризи євро, або майже відсутнє у переговорах щодо Брекзиту) або секторальне (в економіці, але не в військовій сфері) домінування в ЄС. Також автор наголошує, що Німеччина буде забезпечувати лідерство тоді, коли це їй підходить; навіть якщо майбутні політики (як policy) не особливо в інтересах ЄС.¹²

⁹ Цит. за Fix L. The different 'shades' of German power: Germany and EU foreign policy during the Ukraine conflict. *German Politics*. 2018. Vol. 27, no. 4. P. 498–515. URL: <https://doi.org/10.1080/09644008.2018.1448789>

¹⁰ Szabo S. Germany, Russia and the rise of geo-economics. *London: Bloomsbury*. 2015. 146 p.

¹¹ Цит. за: Daehnhardt P. German foreign policy, the Ukraine crisis and the euro-atlantic order: assessing the dynamics of change, *German politics*, 2018. Vol. 27, no. 4. P. 516-538, DOI: 10.1080/09644008.2018.1448386

¹² Eberle J. Germany as a dividual? actor: competing social logics and their political articulations. *German politics*. 2019. P. 1–17. URL: <https://doi.org/10.1080/09644008.2019.1620210>.

Важливо розуміти, що війна в Україні, яку західні науковці часто називають «кризою», це не регіональний конфлікт, а питання глобального порядку. Ліберальний міжнародний порядок «liberal international order», який уособлювала в собі Європа, руйнується як з середини через зростання неліберальних партій, так і ззовні. Росія порушила Гельсінський акт 1975 року, який забороняє зміну кордонів у Європі шляхом застосування сили, фактично підірвала порядок, вибудований після Другої Світової війни. Відповідь європейських партнерів на резвівіоніську політику Росії та ставлення до України визначатиме баланс сил. А тому варто розглянути вихідні позиції Німеччини в даному питанні.

Післявоєнну зовнішню політику Німеччини можна охарактеризувати трьома принципами: не повторити війну, не працювати наодинці, не бути ревізіоністом (*never again war, never alone and never revisionist*).¹³ В загальному Німеччина відмовилась від двосторонніх відносин на користь багатосторонності політики й намаганні побудувати коаліції. Функціонуючи в системі європейських інституцій, Берлін виробив особливу увагу до міжнародних правил і процедур. В даному дослідженні буде важливо пам'ятати базис для будь-якого зробленого в минулому або майбутнього рішення Німеччини. Після об'єднання Німеччина притримувалась *status quo* й намагалась діяти для стабілізації існуючих відносин в Європі.

Європа мала вирішальну роль в побудові Німеччини 21 століття, це було також обопільно, адже країна – центральна економічна й політична сила. Проте Берлін не намагався стати лідером ні в зовнішній політиці, ні в політиці безпеки. Через історичну спадщину агресивного європейського гегемона в першій половині 20 століття Німеччина розвинула культуру військової стриманості (*Kultur der militärischen Zurückhaltung*), й завжди була обережною й не рішучою в даній сфері.

¹³ Ibid

Брекзит підсилив вплив Німеччини, а прихід Д.Трампа до влади в США значно ослабив політику та позицію «Europe's pacifier», яку займали США. Як зазначив Й. Фішер «США більше не будуть гарантом безпеки західних країн».¹⁴ Що поставило лідерство Німеччини «у вимушену позицію». Центральне географічне розташування та тісні політичні зв'язки з усіма іншими ключовими партнерами як на Заході, так і на Сході Європи, особливо налагоджене політичне партнерство з Росією зробили німецьку дипломатію центральним елементом західного управління кризою.

Після Другої Світової війни безпековий аспект країни потребує роз'яснення: країна не є постійним членом Ради безпеки ООН, не володіє ядерним потенціалом, як наприклад Франція. Також Німеччина лише вибірково бере участь у військових місіях як ООН, так і ЄС. Військовий бюджет Німеччини залишався значно нижче цільової ставки НАТО у 2 відсотки ВВП.¹⁵ Майкл Бініон вважає, що Німеччина не прагне бути лідером Європи, а хоче радше співпрацювати з іншими європейськими партнерами, особливо з Францією.¹⁶ Будучи європейським економічним гегемоном, це також найбільш залежна від експорту економіка світу. А тому економічна стабільність країни залежить від стабільного міжнародного середовища, оскільки Німеччина не в змозі забезпечити власну безпеку.¹⁷ Перед загрозою ревізіоністської політики Росії, країна була змушена змінити зовнішню політику. У даному дослідженні буде обгрунтовано, чому саме 2014 рік – став «game changer».

¹⁴ Daehnhardt P. German foreign policy, the Ukraine crisis and the euro-atlantic order: assessing the dynamics of change, *German politics*, 2018. Vol. 27, no. 4. P. 516-538, DOI: 10.1080/09644008.2018.1448386

¹⁵ Seibel W. Arduous learning or new uncertainties? The emergence of German diplomacy in the Ukrainian crisis. *Global Policy*. 2015. Vol. 6. P. 56–72. URL: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12229>

¹⁶ Мітрофанова О. Аналіз підходів Франції та Німеччини щодо європейської безпеки та ролі України в європейських процесах. Політичні процеси сучасності: глобальні та регіональні виміри. 2017. С.149-154. URL:<https://kpol.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/102/2018/04/електронний-варіант-збірника-конф12-13-жов2017.pdf#page=149>.

¹⁷ Seibel W. Arduous learning or new uncertainties? The emergence of German diplomacy in the Ukrainian crisis. *Global Policy*. 2015. Vol. 6. P. 56–72. URL: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12229>

1.2 Україна як частина «Східної політики» Німеччини до і після 2014 року.

До російської агресії в 2014 році українсько-німецькі відносини знаходилися у тіні німецько-російських.¹⁸ І загалом зберігалась тенденція відведення Україні другорядної ролі в міжнародній політиці Берліна, яка з часом втрачатиме свою силу. Російські ринки, а особливо дешеві енергоносії робили привабливою РФ для Німеччини.

«Ostpolitik», або «Східна політика» – це термін, який використовувався для позначення відносин між Західною Німеччиною до країн Варшавського договору й передусім Радянського Союзу. За період канцлера Віллі Брандта у 1969 році було сформульовано нову політику, що мала на меті зближення через досягнення позитивних змін (*Wandel durch Annäherung*). Основною точкою дотику кооперації мали стати енергетичні проекти.¹⁹ Цей термін використовувався й до Росії як правонаступниці Радянського Союзу. Загалом цю політику можна замінити синонімом «дружня до Росії».

Саме тому Берліном було заблоковано рішення про надання Плану дій щодо членства (далі – ПДЧ) НАТО для України й Грузії 26 травня 2008 році на саміті в Бухаресті. Однією з основних причин такого рішення називають саме російський фактор, «Якщо Росія проти, Німеччина також не буде наполягати».²⁰ Будучи основним опонентом на саміті, вже в липні 2008 року А. Меркель також і не заперечила про перспективи інтеграції під час свого візиту в Україну.²¹ Що говорить про не стільки про двозначну

¹⁸ Крушинський В., Приймак Б. Ставлення Німеччини до євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Вип. № 131. С. 22-33.

¹⁹ Frank B. 'Energy diplomacy: West Germany, the Soviet Union and the oil crises of the 1970s', *Historical Social Research*. 2014. Vol 39, no. 4. P. 165–85.

²⁰ Штекель М. Що втрачає Україна з відходом з політики Ангели Меркель?. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/merkel-ukraine-reactions/31476756.html>.

²¹ Приймак Б. Політика Німеччини щодо держав Центральної та Східної Європи у період канцлерства Ангели Меркель. дис. канд. політ наук: 23.00.04. Київ, 2018. 232 с. URL: http://false-science.ucoz.ua/Pryimak/dis_Pryimak.pdf.

позицію, стільки про намагання Європи будувати архітектуру безпеки з урахуванням думки Росії, але й не виключати перспективи для країн Східного партнерства. Проте Росія показала, що може статися, якщо поставити під сумнів її сферу впливу, і через місяць від офіційного візиту А. Меркель до України вторглась в Грузію в серпні 2008 року.

Частковими змінами в Ostpolitik можна назвати 2012 рік, коли Німеччина стає більш критично сприймати свого східного партнера. Після приходу Путіна знову до влади, Бундестаг прийняв резолюцію, де виявив стурбованість про порушення прав людини та криміналізацію політичної участі в країні. Іншими питаннями, на які реагував Берлін, стали анти-LGBTQ+ закони, вплив на громадські об'єднання та визнання їх як «міжнародних агентів», особливо Фундацію Конрада Аденауера.²² Наукова спільнота в Німеччині також стала більш критичною до Росії: «The ‘modernization partnership’ was deemed empty, and the idea of ‘change through trade’ was seen as an ineffective strategic tool: indeed, the whole concept was mockingly called ‘trade without change’».²³ Але спадщина відносин залишається дуже міцною, німецькі канцлери підтримували гарні особисті стосунки з російськими. Відповідно, Німеччина була визнана стратегічним партнером та навіть адвокатом Росії в Європі.

Новим форматом взаємодії можна назвати програму «Східного партнерства», яка стала актуальною після найбільшого розширення ЄС в 2004, коли до Союзу було приєднано 10 країн: Кіпр, Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина і Словенія, тобто здебільшого країни, що входили до Варшавського безпекового договору. Це одночасно внутрішні перетворення ЄС і зовнішнє визначення пріоритетів політики на східному кордоні, який значно посунувся. Але як

²² Forsberg T. From Ostpolitik to ‘frostpolitik’? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. *International Affairs*. 2016. №92 P. 21–42. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA92_1_02_Forsberg.pdf.

²³ Ibid.

аргументує Г. Харлан все-таки фокусом східної політики на той час було проведення інтеграції нових членів.²⁴

Незважаючи на це, «Східне партнерство» було центральним полем взаємодії. Даний формат був запропонований Польщею і Швецією та підтриманий ЄС у 2008 році, який залучив Україну, Молдову, Білорусь, Грузію, Вірменію та Азербайджан до нової моделі співпраці. Ця ініціатива не була покликана забезпечити перспективи членства, а радше встановити відносини проміжного етапу. Було задекларовано створення умов про можливість політичної асоціації та економічної інтеграції, зокрема створення зони вільної торгівлі, угоди про асоціацію, спрощення візового режиму. Як зазначає Н. Романюк до первинної концепції «Східного партнерства» були внесені корективи, що засвідчили про певне послаблення її амбітності.²⁵

Німеччина бачила цей проект більше з економічного, а не політичного плану. Адже наголошувалось неодноразово, що Східне партнерство лише інструмент ЄПС, Європейської політики сусідства (European Neighbourhood Policy), що розвивається з 2004 р. І позиція канцлерки А. Меркель була також в намаганні знайти формат відносин між ЄС та Україною, але який би став проміжною фазою співпраці без гарантій членства в ЄС. У рамках цієї політики Україні надавалась одна з ключових ролей, перш за все, як найбільшій країні-членові.

І саме на третьому саміті «Східного партнерства» у Вільнюсі в листопаді 2013 р. Віктор Янукович відмовився підписувати угоду про Асоціацію з ЄС. Як заявив член спостережної місії Європарламенту в Україні, колишній президент Польщі О.Квасневський, що Брюссель був

²⁴ Крушинський В., Приймак Б. Ставлення Німеччини до євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. № 131. С.22-33.

²⁵ Романюк Н. «Східне партнерство» як інструмент посилення інтеграційних процесів у Європі. *Науковий часопис Інституту Польщі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи»*. 2014. Т.2. С.1-5. URL: <https://ukrpolnauka.wordpress.com/2014/01/06/східне-партнерство-як-інструмент-п/>.

наївним та надав недостатню фінансову допомогу, а також: «Захід недооцінив рішучість російського президента Володимира Путіна завадити підписанню угоди про асоціацію, але й водночас недооцінює те, що нині відбувається в Києві.»²⁶

Під час Революції Гідності Берлін зайняв радше вичікувальну позицію. Коли Віктор Янукович відхилив угоду про Асоціацію з Європейським Союзом, позиція Німеччини була дуже не чіткою, А.Меркель тоді зосередила свою критику більше на Януковича, не згадуючи про вплив Путіна на це рішення. Таку неоднозначність пояснюють тим, що ніби як уряд перебував у перехідному періоді через вибори, а тому не мав чіткої позиції.²⁷ Тобто 29 листопада 2013 р. підписання Асоціації не відбулось, 30 листопада був перший розгін Майдану. Першим, хто прокоментував події (2 грудня), став Гідо Вестервелле, міністр закордонних справ Німеччини за коаліції 2009–2013 року між ХДС/ХСС й Вільних демократів, до яких належав. Він сказав: «серце українського народу б'ється по-європейськи»²⁸, – тільки залишається дуже багато варіацій, як трактувати цей коментар.

31 січня – 2 лютого 2014 р. відбулася 50-та щорічна конференція з питань безпеки у Мюнхені, де новий міністр закордонних справ Ф.Штайнмаєр висловився щодо подій в Україні, підкресливши мирне врегулювання, недопущення застосування зброї, та що Янукович повинний виконати обіцянки дані опозиції. Щодо Росії міністр виразив впевненість у тому, що лише з Росією можна вирішити питання з Іраном та Сирією, і помилкою вважати, що можна якось уявити майбутнє Європи без Москви

²⁶ Грабська А. Квасневський критикує підхід ЄС до України. *Deutsche Welle*. 2013. URL: <https://www.dw.com/uk/квасневський-критикує-підхід-єс-до-україни/a-17278807>.

²⁷ Forsberg T. From Ostpolitik to 'frostpolitik'? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. *International Affairs*. 2016. №92. P. 21–42. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA92_1_02_Forsberg.pdf.

²⁸ Opposition on offensive in protests against Ukraine President Yanukovich. *Deutsche Welle*. 2013. URL: <https://www.dw.com/en/opposition-on-offensive-in-protests-against-ukraine-president-yanukovich/a-17267389>.

чи навіть в опозиції до неї.²⁹ Відновлення Штайнмаєра на посаді означало, що Німеччина не збирається відмовлятися від основної лінії кооперативної Ostpolitik щодо Росії.³⁰ Загально на Мюнхенській конференції з безпеки було закріплено те, що Німеччина буде активніше брати участь на міжнародній арені, але буде просувати дипломатиче вирішення конфліктів та не допущення їх ескалації.³¹

Разом з тим громадська думка в Німеччині показувала радше нейтральність щодо Революції Гідності, відносна більшість німців притримувались думки, що події на Майдані – це суперництво між ЄС та Росією, а 61% були не згодні з розміщенням військових НАТО в країнах Балтії та Польщі.³² Як аргументує В. Зайбель, федеральний уряд повинен був змінити сприйняття Росії в умовах, де громадськість виступала проти конфронтаційних заходів проти Росії.³³

Вже 17 лютого А.Меркель зустрілась з українською опозицією: В. Кличком та А.Яценюком, що легітимізувало їх позицію європейськими політиками.³⁴ ЄС наклали санкції проти керівництва України, яке застосувало силу проти мирних протестувальників. За кілька днів В. Янукович втік, а Росія вторглась на територію України. Це стало новим етапом в розвитку українсько-німецьких відносин, що вивів частково дипломатію з тіні Росії. Канцлерка Ангела Меркель 6 березня 2014 р. на засіданні Європейської Ради підтримала рішення про застосування 3 рівнів

²⁹ Speech by Foreign Minister Frank Walter Steinmeier at the 50th Munich security conference. *German Federal Foreign Office*. 2014. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/140201-bm-muesiko/259556>.

³⁰ Forsberg T. From Ostpolitik to 'frostpolitik'? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. *International Affairs*. 2016. №92. P. 21–42. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA92_1_02_Forsberg.pdf.

³¹ Сіцінський Н. А. Особливості зовнішньополітичного дискурсу в період збройного конфлікту на Сході України в рамках щорічної Мюнхенської конференції з безпеки. *Журнал Інвестиції: практика та досвід науково-фахове видання України з питань економіки та державного управління*. 2017. № 7. С. 104-109. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2017/22.pdf.

³² Seibel W. Arduous learning or new uncertainties? The emergence of German diplomacy in the Ukrainian crisis. *Global Policy*. 2015. Vol. 6. P. 56–72. URL: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12229>

³³ Ibid.

³⁴ Хім'як А. Роль ФРН у врегулюванні російсько-українського конфлікту. *Гілея: науковий вісник*. 2016. № 124. С. 335-340.

санкцій проти Росії. Вони передбачали усунення Росії з «Великої вісімки» й перенесення саміту з Сочі до Брюсселю, призупинення лібералізації візового режиму, введення економічних санкцій.³⁵ У зверненні до Бундестагу вона засудила дії Росії щодо порушення територіальної цілісності України.³⁶ Спочатку міністр закордонних справ Штайнмаєр не підтримував санкції проти Росії; зокрема, він вважав неправильним виключення країни з G8. Пізніше, їх офіційні позиції з Меркель не відрізнялися.³⁷

Як зазначає Т. Сидорук, саме Німеччина відіграла провідну роль в «підтримці санкцій проти Росії в березні 2014 р. і їх розширенні у липні та вересні 2014 р., а й у зупинці/сповільненні зближення Угорщини та Росії, перетягуванні Франції з групи скептиків у питанні санкцій до протилежного табору й опосередкованому впливі через Париж на інші південні держави-члени»³⁸ Проте було б помилковим припускати, що відносини різко припинилися чи радикально погіршилися виключно на основі подій, які відбулися в Україні у 2014 році. Хоча точкою перелому могла бути українська криза, лінії розлому були помітні більше десятки років тому.³⁹

Ті, хто «розумів Росію» (Russland verstehen) домінували в публічному дискурсі на початку. У квітні 2014 року 300 німецьких інтелектуалів та активістів написали відкритий лист на підтримку Путіна. Вони звинуватили німецькі ЗМІ в русофобії та розкритикували Сполучені Штати за намагання використати Україну як привід для розширення своєї

³⁵ Харлан, Г. Україна в східноєвропейській політиці Федеративної Республіки Німеччина (2005-2015 рр.). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, 2016. Вип. 25. С. 86-106.

³⁶ Хім'як А. Роль ФРН у врегулюванні російсько-українського конфлікту. *Гілея: науковий вісник*. 2016. № 124. С. 335-340.

³⁷ Forsberg T. From Ostpolitik to 'frostpolitik'? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. *International Affairs*. 2016. №92. P. 21-42. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA92_1_02_Forsberg.pdf.

³⁸ Сидорук Т. В. Роль Німеччини у формуванні спільної позиції ЄС щодо російсько-українського конфлікту. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 3, вип. 36. С. 33-37.

³⁹ Kapoor N. «Russia-EU relations: the end of a strategic partnership.» ORF Issue Brief № 451. 2021. Observer Research Foundation. 2021. UPR: <https://www.orfonline.org/research/russia-eu-relations-the-end-of-a-strategic-partnership/>

імперіалістської політики. Загальна громадська думка була амбівалентною, близько половини німців визнали підхід уряду до української кризи прийнятним, 29% — занадто жорстким, а 18% — занадто м'яким. Тобто здебільшого політика уряду була прийнятою німцями, хоча більше двох третин німців були проти економічних санкцій до того, як вони були прийняті.⁴⁰

1.3 Фактор Ангели Меркель у трикутнику Німеччина–Україна–Росія.

Для того, щоб зрозуміти політику Німеччини під час кризи в Україні, варто звернутися до особистого рівня аналізу, а саме канцлерки Німеччини – Ангели Меркель. Екс-канцлерка виросла у Східній Німеччині, розмовляє російською, тому сприймалось, що Меркель краще, ніж більшість інших західних політиків, розуміла контекст пострадянського простору. А її тісний контакт з В. Путіном створював вікно можливостей для врегулювання конфлікту.

Прийшовши до влади в 2005 році, вона зберігала патерн поведінки її попередників, адже німецькі лідери вірили в те, що Росія модернізується економічно та політично. А. Умланд виділяє три стратегічні помилки Берліна у відносинах з Москвою, які фреймували канцлерство Меркель: запрошення Путіна виступити в Бундестазі в 2001 році, початок проєктів «Північний потік» у 2005 році та непродумана політика щодо Грузії в 2008 році. Трагедія її управління полягала в тому, що вона не змогла зійти з хибного шляху в політиці Німеччини щодо Росії, попри те, що була досвідченою політикинею.⁴¹

⁴⁰ Forsberg T. From Ostpolitik to 'frostpolitik'? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. *International Affairs*. 2016. №92. P. 21–42. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA92_1_02_Forsberg.pdf.

⁴¹ Umland, A. "Merkel's ambivalent legacy in post-soviet Eastern Europe: German Ostpolitik in the shadow of Russia's imperial revenge". *Zentrum Liberale Moderne*. 2021. P. 78-94.

У 2001 році Бундестаг зустрів оваціями російського Президента, який відносно недавно був частиною окупаційної машини Москви у Східній Німеччині як офіцер КДБ. До того ж виступив у Парламенті, тоді, коли російські війська нелегально перебували в Придністров'ї. А за два роки до того, була розв'язана Друга Чеченська війна. Для В. Путіна це був сигнал того, що Німеччина може закрити очі на порушення міжнародного права для того, щоб зберегти стосунки з Росією, а торгівля між країнами матимуть перевагу над питанням європейської безпеки. Герхардом Шредером на кінці свого канцлерства було започатковано проект Північного потоку, що зафреймував легально та дискурсивно відношення Меркель до Росії. А своєю політикою щодо Грузії у 2008 році уряд Меркель підтвердив попередні припущення про неутручання в справи країн «російської сфери впливу». Тому частково російська агресія проявила світло на важливість переформатування відносин й важливість побудови нових – між Берліном і Києвом. Якщо раніше головний підхід до Росії був «Russland verstehen», то після 2014 року цей підхід був неможливий для здійснення.

Можна ставити питання, чому Придністров'я, Абхазія, Південна Осетія, Чечня толерувалися й сприймалися в парадигмі «розуміння». Що спровокувало зміну: рівень (degree) бруталності й агресивності, масштаб захоплених територій, чи зроблені висновки щодо попередніх подій, що сигналізували про намагання Путіна повернути втрачене минуле Радянської імперії. Для Росії це також стало частково сюрпризом, чому можна було окупувати будь-які інші території й одночасно співпрацювати з Заходом, відвідувати зустрічі, підписувати договори, але до 2014 року.

Позиція А. Меркель контрастувала з попередньою відкритою прихильністю й зв'язками між Гельмутом Колем, Герхардом Шредером та бажанням будувати стратегічне партнерство з Росією пріоритетніше за все.

Цього разу Європі було важливо поставити ультиматум, що співпраця можлива лише за умови дотримання міжнародного права. І німецька політика могла б виглядати значно інакше, якби канцлером була б не Ангела Меркель, яка значно охолодила відносини між Берліном і Москвою.

З усіх країн Німеччина на чолі з Ангелою Меркель стала лідером в вирішенні війни в Україні з кількох причин. По-перше, цьому сприяла міжнародна композиція сил: Президент США Барак Обама був сконцентрований на вирішенні питань на Близькому Сході, тому європейським лідером вирішення української кризи стала А.Меркель. Це підтверджує той факт, що до першого формату переговорів у Женеві 17 квітня 2014 року було долучено США, в особі Держсекретаря Джона Керрі, а тільки пізніше ж утворився Нормандський формат без залучення Сполучених Штатів Америки. Тому можна вважати, що Вашингтон зробив крок назад від європейських справ, Лондон дистанціювався від ЄС, Париж – ослаб, а Брюсселю не вистачало спроможності керувати ЄС у сфері зовнішньої політики.⁴² По-друге, попереднє активне залучення до вирішення міграційної (2015 р) та фінансової кризи державних боргів в Єврозоні (2009 р) закріпили лідерську позицію ФРН при вирішенні криз в ЄС, а, по-третє, налагоджені відносини з РФ створили сприятливе середовище для німецького посередництва в переговорах.

Як-не-як, Ангела Меркель представляла німецькі інтереси, а це в свою чергу не означає автоматичну підтримку України. Попри те, що вона підтримувала санкції щодо Росії та не визнавала анексії Криму, загальна політика ФРН була спрямована на припинення вогню і заморожування конфлікту на Сході, щоб якнайшвидше розв'язати «українське питання».

⁴² Speck U. German power and the Ukraine conflict. *Carnegie Europe*. 2015. URL: <https://carnegieeurope.eu/2015/03/26/german-power-and-ukraine-conflict-pub-59501>.

Внутрішній розклад сил також відігравав свою роль та різні коаліції за 4 терміни правління.

Однією з причин, чому політика Німеччини щодо Росії не сильно змінилася, коли Меркель стала федеральним канцлером, було те, що міністерство закордонних справ було під проводом соціал-демократа Франка-Вальтера Штайнмаєра – близького помічника Шредера, а тому він продовжував прихильну політику⁴³ і критикував А. Меркель за намагання ізолювати Росію, був сильним прихильником продовження Ostpolitik. Запровадження санкцій було підтримано ХДС/ХСС й партією Зелених, натомість СДПН, Альтернатива для Німеччини були скептичними.

Під час другого терміну канцлерства Меркель, між 2009 і 2013 роками, міністерство закордонних справ очолював Гвідо Вестервелле з партії Вільних Демократів. Він виступав за політику «змін через торгівлю» з Росією, але його широко критикували за відсутність чіткої доктрини.⁴⁴ У 2014 році можна говорити про зародження нового сприйняття як України, так і Росії, але ця зміна відбулася дуже поступово.

Загальне ставлення українців до Німеччини й до канцлерки Меркель особисто також змінилось. У 2012 році один з десяти українців назвав Німеччину стратегічним союзником, до кінця 2015 року ця кількість подвоїлася. Двадцять чотири відсотки громадян України вважали Німеччину одним із трьох стратегічних союзників Києва.⁴⁵ Що також цікаво, українці зазначили, що найпомітніша роль Меркель була не в тому, щоб припинити вогонь, що було закріплено Мінськими домовленостями. А як цитують Т. Сидорук – забезпечення єдності ЄС у питанні санкцій проти

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Forsberg T. From Ostpolitik to 'frostpolitik'? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. *International Affairs*. 2016. №92. P. 21–42. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA92_1_02_Forsberg.pdf.

⁴⁵ Центр Разумкова. «Громадяни України про безпеку: оцінки, загрози та шляхи вирішення проблем». Центр Разумкова, 6–15 листопада 2015 (проведене опитування). http://www.razumkov.org.ua/upload/1449050147_file.pdf.

Росії. Українці зазначили, що без координаційної ролі канцлера Меркель санкції було б неможливо продовжувати.⁴⁶

Також неможливо трактувати позицію канцлерки як однозначну. Німеччина не припиняла співпрацювати з Росією, й сприяла будівництву «Північного потоку - 2», назвавши це додатковим транспортним зв'язком не в обхід Україні, і підірвавши таким чином енергетичну безпеку самої Німеччини. Зважаючи на такі кроки, її політику загалом називають гнучкою.⁴⁷ А. Умланд назвав поведінку А. Меркель «інструментальною», вважаючи, що попри прямі висказування про позиції Німеччини щодо Криму, зустрічі з Путіним відзначалися теплотою, і непотрібною люб'язністю.⁴⁸

«Залізна фрау» залишила за собою амбівалентну спадщину. Наприкінці канцлерства загальна політика була продовжувати санкції, проте без значного посилення, а також намагатися відновити Нормандський формат перемовин.

1.4 Використання «м'якої сили» в зовнішній політиці ФРН на прикладі Нормандського формату.

За ініціативи Ангели Меркель було створено «нормандську четвірку» в складі: Німеччини, Франції, України й Росії. Результатом зустрічей стало підписання двох Мінських домовленостей. Перша зустріч у Нормандському форматі відбулась 6 червня 2014 році, вона не ознаменувала жодних поступок: Росія продовжила агресію, ЄС – санкції.⁴⁹

⁴⁶ Features of information and technological security for the defense of modern Ukraine in the 21st century / I. Mariuts et al. *IEEE 16th International conference on advanced trends in radioelectronics, telecommunications and computer engineering (TCSET)*. 2022. P. 281–286.

⁴⁷ Штекель М. Що втрачає Україна з відходом з політики Ангели Меркель?. *Радіо Свобода*. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/merkel-ukraine-reactions/31476756.html>.

⁴⁸ Крим Реалії. Крим після Меркель: як домовлялася з Путіним?. *Радіо Свобода*. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/krym-realiyi-neadekvatnyu-putin/31488326.html>.

⁴⁹ Цит. за Хім'як А. Роль ФРН у врегулюванні російсько-українського конфлікту. *Гілея: науковий вісник*. 2016. № 124. С. 335-340.

Одним із ключових переваг долучення Німеччини до врегулювання конфлікту, стало те, що Берлін не підписував Будапештський меморандум чи будь-який інший міжнародний документ, який би якимось спонукав його до захисту територіальної цілісності та суверенітету України.⁵⁰

Загалом Берлін мав стратегію, яка полягала в врегулюванні конфлікту дипломатичним шляхом, способом накладання економічних санкцій та через фінансову підтримку України. Під час зустрічей в Нормандському форматі, кожна з сторін мали суперечливі цілі: «Франція і Німеччина в україно-російському конфлікті намагаються зберегти лице, Росія не зрадити Донбас, а Україна, заявивши свою позицію, отримати тактичні переваги в надії переглянути Мінські угоди.»⁵¹ Їх підписано дві: у вересні 2014 та лютому 2015 р. за підтримки США, ЄС, Ради Безпеки ООН, а Європейська Рада запевнила, що зняття санкцій з Росії можливе тільки за умови виконання Мінських домовленостей.⁵²

«Мінськ-1» умовно складався з двох частин: політичної та безпекової. До безпекових умов відносилися: двосторонній режим припинення вогню; відведення важкого озброєння від лінії зіткнення; доступ до моніторингу ОБСЄ, виведення іноземних збройних формувань та військової техніки, роззброєння незаконних формувань; відновлення контролю України над кордоном. До політичних: внесення закону про надання особливого статусу ОРДЛО та проведення децентралізації; проведення місцевих виборів за новим законом; амністія учасників конфлікту. Також були економічні й гуманітарні заходи.⁵³ Припинити вогонь не вдалось у 2014 році, і як наслідок було розширення зони бойових

⁵⁰ Getmanchuk A., Solodkyy S. German crisis management efforts in the Ukraine–Russia conflict from Kyiv’s perspective. *German Politics*. 2018. Vol.27, no. 4. P. 591-608.

⁵¹ Грубов В. М. Нормандський формат у лещатах великої політики: хто і чого прагне?. *«Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences»*. 2020. Т. 3, вип. 1. С. 156 - 169.

⁵² State of Minsk agreements implementation: An unofficial Ukrainian experts’ opinion / H. Shelest et al. *‘Peace to Ukraine’ publication series*. 2015.

⁵³ OSCE. Protocol on the results of consultations of the Trilateral Contact Group, signed in Minsk, 5 September 2014. Organization for Security and Co-operation in Europe | OSCE. 2014. URL: <https://www.osce.org/home/123257>.

дій та непідконтрольних українському уряду територій. Тому було розпочато новий раунд переговорів, після якого було підписано «Пакет заходів для виконання Мінських домовленостей», під яким розуміють «Мінськ-2»⁵⁴. Фактично було доповнено попередні домовленості та деталізовано їх імплементацію: додано конкретну дату припинення вогню, визначено відстань й типи зброї, що має бути відведена, окреслено засоби моніторингу від ОБСЄ, проведення амністії на базі нового закону, проведення конституційної реформи.

Головна розбіжність між країнами полягала в тому, що російська сторона наполягала на виконанні політичної частини перш за все, а українська сторона домагалась здійснення насамперед безпекової частини домовленостей, особливо для забезпечення демократичних і чесних виборів за українським законодавством. До початку повномасштабної війни Мінські домовленості були єдиними документами, які регулювали конфлікт – через сім років після підписання Мінська-2 можна стверджувати, що жоден із 13 перерахованих заходів не було виконано повністю.⁵⁵

Мінські домовленості були заведені в глухий кут. Для того, щоб поновити обговорення міністр закордонних справ Німеччини та на кінець 2015 року діючий голова ОБСЄ – Ф. Штайнмаєр запропонував власну «формулу», яка передбачала (1) проведення місцевих виборів в ОРДЛО за спостереженням ОБСЄ; (2) надання «особливого статусу» окупованим територіям (3) відновлення державного контролю України на кордоні з Росією. Тобто для того, щоб розморозити перемовини, і політичний, і безпековий блоки повинні виконуватися двома сторонами одночасно. Україна ж брала на себе відповідальність схвалити закон про особливий

⁵⁴ OSCE. Package of measures for the implementation of the Minsk agreements. Organization for Security and Co-operation in Europe | OSCE. 2015. URL: <https://www.osce.org/cio/140156>.

⁵⁵ Åtland K. Destined for deadlock? Russia, Ukraine, and the unfulfilled Minsk agreements. Post-Soviet Affairs. 2020. Vol. 36, no. 2. P. 122-139, DOI: 10.1080/1060586X.2020.1720443

статус Донбасу та визнати вибори на непідконтрольних Україні територіях, якщо ОБСЄ підтвердить їхню відповідність демократичним стандартам. Таким чином формула Штайнмаєра зацементувала умови, узгоджені в Мінську. І як зазначає К. Отланд домовленості та формула Штайнмаєра значно більше відповідає «інтересам сепаратистів Донбасу та їхніх російських прихильників»⁵⁶

7 лютого 2015 р. на Мюнхенській конференції з безпеки А. Меркель наголосила, що хоче «безпеки в Європі разом з Росією, а не проти Росії», а також виключила ідею поставок зброї Україні. Канцлерка наголосила, що розв'язати конфлікт на Сході України воєнним шляхом неможливо, лише дипломатичним⁵⁷, чим закріпила єдиний спосіб вирішення. Німеччина намагалась об'єднати Європу для створення єдиного фронту реакції на російську агресію, таким чином мала змогу формувати порядок денний. Криза продемонструвала силу зовнішньої політики Німеччини: її вмиле використання економічної сили та дипломатії. Але також і слабкість Берліна – відсутність військового виміру німецької сили.⁵⁸ Німеччина не тільки заблокувала надання зброї Україні чи проведення навчань, а й виключила можливість розміщення постійного контингенту військ на східному кордоні НАТО, про що вимагали країни-союзники. Натомість був запропонований план створення сил швидкого реагування.

Якби не така категоричність у висловлюваннях щодо військового розв'язання конфлікту, як наприклад було в США, Німеччина могла б мати ще один важіль впливу і бути сильнішою на переговорах. Попри те, що Росія порушила Гельсінський акт про неможливість перегляду кордонів

⁵⁶ Ibid.

* При аналізі російсько-української війни європейські науковці до лютого 2022 використовували термінологію «Ukrainian crisis» (див. Aggestam&Hyde-Price 2019; Siddi 2019; Daehnhardt 2018; Åtland 2020; Wright 2018 та ін., а також «the Donbas separatists and their Russian backers»/ the Russian/separatist forces» (див. Fix 2018; Åtland 2020; Seibel 2015). Офіційна позиція України полягає в тому, що це (1) війна, (2) між Україною та регулярною російською армією.

⁵⁷ Харлан, Г. Україна в східноєвропейській політиці Федеративної Республіки Німеччина (2005-2015 рр.). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, 2016. Вип. 25. С. 86-106.

⁵⁸ Speck U. German power and the Ukraine conflict. *Carnegie Europe*. 2015. URL: <https://carnegieeurope.eu/2015/03/26/german-power-and-ukraine-conflict-pub-59501>.

після Другої світової, Німеччина діяла базуючись на Основоположний акт (1997 р.), що регулював відносини НАТО-Росія. Як зауважив Ганнс Молл підхід Німеччини продемонстрував домінування права (Recht) над владою (Macht).⁵⁹ Слабкість Німеччини в військовому плані, робить її значно вразливішою за столом переговорів. Особливо, якщо одна зі сторін конфлікту використовує лише позицію сили й шантаж подальшої ескалації, а не способи врегулювання конфліктів ліберальних демократій.

Головною метою західної стратегії щодо України, яку очолював Берлін, було переведення конфлікту з військового на дипломатичний та економічний рівень. Найбільшим досягненням було введення санкцій проти Росії, які підтримали країни-члени ЄС. Нормандський формат втратив свою інтенсивність після зустрічі в Парижі, 2 жовтня 2015, продовжений в Берліні (19 жовтня 2016), де розглядалось питання розробки «дорожньої карти» імплементації Мінських домовленостей. Після 3 років перерви, лише після обрання В.Зеленського Президентом України було відновлено переговори в форматі «нормандської четвірки» у Парижі, 9 грудня 2019. Як підсумував міністр закордонних справ ФРН Гайко Маас у 2020 році на Мюнхенській конференції «підходів, які обіцяють стабільність і мир у довгостроковій перспективі, учасники «нормандської четвірки» поки не знайшли..., ми лише впродовж останніх кількох місяців оживили Мінський процес».⁶⁰

Останнім намаганням Ангели Меркель на посаді канцлерки було провести зустріч в Нормандському форматі, так як вона вірила в дипломатичний спосіб вирішення проблем, адже саме вона була прихильницею цього формату й покладала надії на вирішення. Після саміту в Парижі вже з новообраним Президентом Зеленським було

⁵⁹ Getmanchuk A., Solodkyy S. German crisis management efforts in the Ukraine–Russia conflict from Kyiv’s perspective. *German Politics*. 2018. Vol.27, no. 4. P. 591-608.

⁶⁰ Грубов В. М. Нормандський формат у лещатах великої політики: хто і чого прагне?. *«Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences»*. 2020. Т. 3, вип. 1. С. 156 - 169.

зрозуміло про припинення функціонування цього формату й замороження переговорів.⁶¹ Все вище висловлене дозволяє зробити декілька висновків. Нормандський формат став основним майданчиком переговорів між Україною та Росією за модерації Франції та Німеччини, а Мінські домовленості залишалися наріжним каменем врегулювання кризи на Сході України.⁶² І як зазначив С.Солодкий: «Як би не було, Німеччина продовжить відігравати ключову роль у Нормандському форматі. Франція важлива, але в українському питанні вона приглядається до Берліна».⁶³

1.5 Економічні санкції як спосіб зупинення військової інтервенції РФ.

Однією з тактик, яку використовувала Німеччина проти Росії було накладання санкцій. Здебільшого США в координації з Європейським союзом означили дві хвилі санкцій: щодо російської окупації Криму в лютому-березні 2014 року, а потім проти російської військової агресії на сході України з липня 2014 року. Німецька громадськість підтримала запровадження санкцій лише після того, як російська ракета збила малайзійський літак, де загинуло 298 мирних жителів.⁶⁴ Перший пакет санкцій проти Криму був застосований щодо російських посадовців, окремих осіб і підприємств, відповідальних за анексію, а також будь-кого, хто веде бізнес з Кримом. Їхній вплив обмежувався півостровом і не завдав шкоди російській економіці.

⁶¹ Портников В. Війна Росії з Україною і розчарування Ангели Меркель. Чого очікувала від Путіна?. *Радіо Свобода*. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-merkel-putin/31582503.html>.

⁶² Грубов В. М. Нормандський формат у лещатах великої політики: хто і чого прагне?. *«Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences»*. 2020. Т. 3, вип. 1. С. 156 - 169.

⁶³ Коваль Н. Доля Нормандського формату: чому Меркель і Макрон можуть піти та що тоді робити Україні. *Українська призма*. 2021. URL: <http://prismua.org/09-01-2021-3>

⁶⁴ Gens B. Germany's Russia policy and geo-economics: Nord Stream 2, sanctions and the question of EU leadership towards Russia. *Global Affairs*. 2019. Vol. 5, no. 4-5. P. 315–334. URL: <https://doi.org/10.1080/23340460.2019.1681013>.

Як аргументують Андерс Ослунд і Марія Снегова, нова хвиля санкцій була більш успішною, адже санкції запроваджувались щодо фінансів, нафтових та оборонних технологій. Західні компанії не могли більше інвестувати в проекти високоякісних технологій видобутку нафти в Росії або в російські компанії. Адміністрація Б. Обама та ЄС заморозили доступ російських компаній до західних фінансових ринків. Якщо більшість досліджень в сфері впливу на Росію аналізують ціни на нафту, то дане дослідження виокремило додаткові наслідки: скорочення зовнішнього боргу, скорочення прямих іноземних інвестицій (ПІІ/FDI), сильний відтік капіталу та надзвичайно обережна фіскальна та монетарна політика уряду, яка була шкідлива для економічного зростання. За даними звіту, економічне зростання практично зупинилося, коли в 2014 році вдарили санкції. За період 2014–2020, щороку Росія втратила 2,5–3,0% від ВВП через санкції.⁶⁵

Були побоювання, що Європейський Союз може скасувати чи пом'якшити санкції, оскільки їх потрібно було підтверджувати кожні півроку, і різний розклад політичних сил міг вплинути на це, але цього не сталося. Проте були винятки, наприклад Олег Дерипаска, російський мільярдер, потрапив до санкційного списку, тому що його автомобільна компанія «ГАЗ» мала спільне підприємство з «Volkswagen», якому не дозволили співпрацювати з компанією. «Volkswagen» і Німеччина домовилися і отримали скасування санкцій США щодо «ГАЗ», щоб зберегти статус-кво.⁶⁶

Запроваджені санкції мали багато «дірок» і можливих способів їх обійти. Перша лазівка – ембарго не поширювалось на контракти, підписані до вторгнення Росії в Україну, тобто виробники могли продовжити контракти, просто підписавши, додаткові угоди. Друга лазівка

⁶⁵ Åslund A., Snegovaya M. The impact of Western sanctions on Russia and how they can be made even more effective. *Atlantic Council report*. 2021.

⁶⁶ Ibid.

стосувалась товарів подвійного призначення, тобто потенційні комплектуючі або вироби, які можна використати у військово-промисловому комплексі, але якщо країна переконана, що ці товари не використовуватимуться у військових цілях, експорт може бути дозволений. За даними Європейського бюро розслідувань, німецький експорт в основному позначався як товари подвійного призначення. А за даними видання «Welt am Sonntag» у 2020 році лише Німеччина видала 673 експортні ліцензії в Росію на 366 млн євро.⁶⁷

За даними «Crozet and Hinz» Німеччина зафіксувала втрату 27% світової торгівлі з Росією у 2016 році, та 40% у 2017 році через санкції. Це робить Німеччину – найбільшою країною-членом, яка постраждала від економічної санкцій проти Росії.⁶⁸ Основним індикатором того, що санкції були дієвими – це те, що Путін утримався від масштабної військової агресії. На сьогодні можна додати – до 24 лютого 2022 року й поставити під питання ефективність тих санкцій знову. Червоною лінією було визначено, що санкції буде знято лише при умові виконання Мінських домовленостей. Але проблема полягала в окресленні хто і яким чином повинен забезпечувати дотримання угод, адже не було визначеного механізму та ясності. Незважаючи на санкції Заходу проти Росії, був незначний прогрес у вирішенні основних політичних питань⁶⁹

1.6 Геоекономічна природа зовнішньої політики ФРН на прикладі проекту «Північний потік-2».

⁶⁷ Цит. за Мірошніченко Б., Денков Д. Діявє ембарго. Як Росія обходить санкції на імпорі зброї. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/22/686100/>.

⁶⁸ Цит. за Gens B. Germany's Russia policy and geo-economics: Nord Stream 2, sanctions and the question of EU leadership towards Russia. *Global Affairs*. 2019. Vol. 5, no. 4-5. P. 315–334. URL: <https://doi.org/10.1080/23340460.2019.1681013>.

⁶⁹ Åtland K. Destined for deadlock? Russia, Ukraine, and the unfulfilled Minsk agreements. *Post-Soviet Affairs*. 2020. Vol. 36, no. 2. P. 122-139, DOI: 10.1080/1060586X.2020.1720443

Незважаючи на санкції й загальну риторику керівництва, Німеччина продовжила посилювати свою залежність від російських енергоносіїв, частка яких забезпечує більше ніж половину енергетичних потреб.⁷⁰ Таким чином Меркель обмежила здатність вести жорсткі відносини з Путіним. Вона продовжувала називати побудову нових проєктів це лише комерцією, попри попередження небезпеки, наприклад – з Вашингтону.

Проєкт «Північний потік-2» був запущений влітку 2015 року російською державною енергетичною компанією «Газпром» разом із п'ятьма західноєвропейськими компаніями-партнерами («Uniper», «Wintershall» – Німеччина, «Engie» – Франція, «Shell» – Велика Британія/Нідерланди, «OMV» – Австрія). Новий газопровід мав пролягати морським маршрутом з Росії до Німеччини через Балтійське море, заодно з вже існуючим газопроводом «Північний потік», що був побудований у 2011-2012 роках. До кінця 2022 року «Північний потік-2» мав запрацювати.

Пояснити вплив «Північного потоку» й «Північного потоку-2» на Україну можна, застосувавши теорію взаємозалежності (an interdependance theory). Як аргументує А. Умланд, збільшення напруги між Україною й Росією почалось одразу після першого газопроводу «Північний потік» наприкінці 2011. Саме тоді мало б бути зрозуміло німецькому естеблішменту про взаємозв'язок економіки, енергетики й миру. Україна стала винятком (до 2014), так як була однією країною на пострадянському просторі, яка так довго зберігала мир на своїй території, розійшовшись із своєю імперією, при цьому зберігши суверенітет і територію.⁷¹

⁷⁰ Rinke A., Marsh S. Merkel condemns Russian invasion as legacy comes under scrutiny. *Reuters*. 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/merkel-condemns-russian-invasion-legacy-comes-under-scrutiny-2022-02-25/>.

⁷¹ Umland A. Germany's Russia policy in light of the Ukraine conflict: interdependence theory and Ostpolitik. *Orbis*. 2022. Vol. 66, no. 1. P. 78–94. URL: <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2021.11.007>.

До 2012 року більш ніж половина природного газу надходила до Європи через транспортну систему України, що надавало гео-економічний важіль в стосунках з Москвою, а не тільки фінансову взаємозалежність. В будь-який момент українська сторона могла частково зупинити постачання газу й мати вплив на Росію. За рік до початку Революції Гідності Росія мала обмежені альтернативні варіанти подачі газу. У 2011 була введена в експлуатацію перша гілка трубопроводу «Північний потік», що зменшило взаємозалежність між Києвом і Москвою, а в 2012 А. Меркель урочисто відкрила другу гілку в Балтійському морі. Ще не остаточно, але достатньо для диверсифікації потоків газу в Європу, була введена гілка «Південного потоку» через Чорне море в 2020. Кожний з цих кроків зменшував взаємозалежність й виключав Україну з енергетичної системи розподілу, під ризик також потрапили такі країни ЄС як Польща, Словаччина, Литва, Латвія, й Естонія.

Загальний дискурс, що побутував в Німеччині визначав енергетичні проекти лише з економічної точки зору. Також важливо, що комунікація навколо «Північного потоку - 2» була зосереджена на зображення позицій як жертв саме Росії та країн Європи, адже вони були змушені використовувати українську транспортну мережу. Саме тому було потрібно зменшити ціну, використовуючи інші можливі варіанти, до того ж будувати трубопроводи було просто необхідно через застарілість українського обладнання, яке ледь не на межі руйнування й для реновації якого потрібно більше коштів, аніж на побудову нового газопроводу.⁷² Західні медіа не приділяли увагу соціальному й політичному складнику питання, підкреслюючи економічну вигоду. Не було враховано аспект того, що якщо Україна не буде транспортувати газ на Захід, виникнуть внутрішні проблеми такі як (1) недоцільність обслуговування газопроводу, (2) брак

⁷² Sziklai B. R., Kóczy L. Á., Csercsik D. The geopolitical impact of Nord Stream 2. *SSRN Electronic Journal*. 2020. P. 1-23. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3360783#references-widget.

фінансування для забезпечення лише внутрішніх потреб, (3) зменшення тиску в внутрішній системі через часткове використання потенціалу, що може вивести з ладу обладнання, (4) більший вплив Росії та залежність постачання від одного стейкхолдера, виключення з впливу Європи.⁷³

Підтверджують емпірично теорію взаємозалежності наслідки після першого «Північного потоку», коли тиск з боку Росії збільшився, наприклад, у серпні 2013 року Москва заблокувала всю торгівлю між Росією та Україною приблизно на тиждень. Саме економічне роз'єднання країн призводить до швидкого відчуження (*alienation*) між собою. Вагомим фактором відіграло також те, що Україна мала значні економічні важелі впливу, що відрізняли її від Молдови чи Грузії. І саме це створювало пов'язаність економік, які радше будуть співпрацювати, аніж воювати один проти одного. Ця теорія була закладена в основу німецько-французьких відносин після Другої Світової війни, що дала початок розвитку Європейського Союзу. І здавалось, що Німеччина як ніхто розуміє важливість цього аспекту, проте саме вона зіграла центральну роль в послабленні зв'язків між країнами, що призвело до наростання напруги в відносинах. Побудова й запуск «Північного потоку- 2» мало повністю «звільнити» залежність Москви від української трубопровідної системи для експорту газу до ЄС.⁷⁴

Даний проект був дуже вигідний ФРН, тому що якщо врахувати потужність газопроводів «Північний потік» і «Північний потік-2», то Німеччина могла б стати основним хабом російського газу в Європі, адже вона не змогла б спожити весь об'єм газу на внутрішньому ринку. До того ж прямий зв'язок між двома країнами дозволив би уникнути тарифів чи ризиків, які пов'язані з транспортуванням, що економічно вигідно. Україна

⁷³ Umland A. Germany's Russia policy in light of the Ukraine conflict: interdependence theory and Ostpolitik. *Orbis*. 2022. Vol. 66, no. 1. P. 78–94. URL: <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2021.11.007>.

⁷⁴ Ibid.

ж би втратила приблизно 2 млрд дол за транспортування по своїй мережі, ба більше – стратегічний важіль впливу на Росію.⁷⁵

«Північний потік-2» різко критикувався Україною, і був дуже важким рішенням з боку Німеччини, щоб прийняти. На прикладі енергетичної політики ми можемо прослідкувати гео-економічну природу зовнішніх відносин ФРН. Те, що 2015 році було укладено договір із «Газпромом» стосовно «Північного потоку-2», після Мінських домовленостей, стало компенсацією за санкції⁷⁶ і дало неправильний сигнал В. Путіну стосовно його дій в Україні. Даний проект розширив вплив Росії на Європу, поставив Німеччину в стратегічне положення щодо поставок газу в інші країни, та збільшив напругу між Балтійськими й країнами Центрально-Східної Європи з одного боку та з РФ – з іншого. Незважаючи на військову агресію та поляризацію сприйняття побудови нового газопроводу між різними країнами ЄС, співпраця між ФРН і Росією продовжувалась і поглиблювалась у сфері енергетики.

РОЗДІЛ 2. Позиція Німеччини щодо повномасштабної війни в Україні з 24 лютого.

Підсумувати загальну канву відносин на 2021 рік між Україною та Німеччиною та її ставленням до Росії можна так: де-юре Німеччина засуджувала анексію Криму та початок війни в Україні. Та довготривалі стосунки між Берліном та Москвою засновувалися на обміні між капіталомісткістю однієї сторони й великою кількістю ресурсів – іншої. Лише антагоністичні відносини між непередбачуваною Росією і ФРН ніколи не розглядалися, а загальний дискурс в кулуарах німецької інтелігенції сприймав Росію як «занадто велику, занадто близьку, занадто

⁷⁵ Siddi M. Theorising conflict and cooperation in EU-Russia energy relations: ideas, identities and material factors in the Nord Stream 2 debate. *East European Politics*. 2020. Vol. 36, no.4. P. 544-563.

⁷⁶ Штекель М. Що втрачає Україна з відходом з політики Ангели Меркель?. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/merkel-ukraine-reactions/31476756.html>.

важливу й потужну» країну⁷⁷, щоб розірвати з нею відносини. В короткостроковій перспективі Німеччина об'єднала країни ЄС навколо ідеї запровадження санкцій, але вони були радше символічними, аніж суттєвими. І перш за все вони сигналізували несхвалення дій Росії, але як стверджує А. Зак, Німеччина ніколи не мала на меті руйнувати Росію економічно, тим паче показувала несхвалення такого тиску з боку США. Німецькі чиновники виробили стратегію щодо Росії як «case-by-case basis».⁷⁸ З одного боку, Німеччина виступала як нормативна сила, і запроваджувала санкції, що шкодили власній економіці, з іншого прімаат економіки був сильніший в певних питаннях.

Українська сторона критикувала введення в експлуатацію «Північного потоку – 2», а також дипломатичний крок Німеччини підтримати повернення російської делегації до Парламентської асамблеї Ради Європи у 2019 році, участь якої була припинена через агресію. У статтях 2020 року можна знайти посилання на «повернення до Мінських домовленостей», або «формули Штайнмаєра», але на практиці цього не відбулось. Німці обережно і прагматично реагували на російські провокації, прагнучи одночасно працювати з ними у сферах, що становлять взаємний інтерес.

Незважаючи на зростання кількості російського контингенту на кордоні з Україною взимку, позиція Німеччини щодо постачання зброї була однозначна, вона наклала вето. 6 лютого міністерка оборони ФРН Крістін Ламбрехт заявила про те, що «ми не постачаємо зброю в кризові райони, щоб запобігти подальшій ескалації».⁷⁹ Німеччина також заявила, що надішле 5 тисяч шоломів як акт підтримки, після того соціальні мережі вибухнули жартами щодо військової «потуги» в країні, адже українці

⁷⁷ Zack A. M. Eastern exposure: Germany looks at Russia. *Survival*. 2021. Vol. 63, no. 2. P. 27–40. URL: <https://doi.org/10.1080/00396338.2021.1905987>

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Німеччина знову відмовилася надати зброю Україні – міністр оборони ФРН. *Радіо Свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nimechchyna-zbroya/31689763.html>.

надіслали запит на значно інший об'єм і вид допомоги. У січні Естонія звернулася до Німеччини з запитом отримати дозвіл на постачання гаубиць «Д-30», оскільки вони були німецького походження, але Німеччина не дозволила передати їх Україні.⁸⁰ Що цікаво, попри заборону ЄС на «продаж, постачання, передачу або експорт зброї та пов'язаних із ними матеріальних засобів усіх видів до Росії» після 2014 року, Німеччина була другою за об'ємом постачанням військової техніки, а саме на 121,8 млн євро, що становить 35% усього експорту зброї ЄС до Росії.⁸¹

Українці уважно спостерігали за виборами в Німеччині, 16 років правління Ангели Меркель дозволяло частково передбачати міжнародну політику щодо України. І за багато років це мало змінитися. Дуже важливим важелем впливу на новоспеченого канцлера Олафа Шольца – є те, що цього разу правляча «світлофорна» коаліція складається з трьох партій. Традиційно партія СДПН, до якої входить О.Шольц, вважається «Russia verstehen», натомість Вільні демократи та «Зелені» більш жорсткіші в своїх висказуваннях. Наприклад, зелені були проти введення в експлуатацію «Північного потоку-2» з очевидних причин, їх лідерка Анналена Бербок підтримує членство України в ЄС і НАТО, а Вільні демократи також проти ПП-2.⁸² Зрозуміло, що канцлер хоче зберегти коаліцію, тому дослухається до союзників.

Після початку повномасштабного російського вторгнення 24 лютого, на позачерговому засіданні Бундестагу 27 лютого Федеральний канцлер Німеччини Олаф Шольц визначив політику: підтримка України й надання оборонної зброї, збільшення видатків на власну оборону до 2 відсотків

⁸⁰ Тарасовський Ю. Німеччина блокує постачання естонської зброї в Україну. – Wall Street Journal. *Forbes.ua*. 2022. URL: <https://forbes.ua/news/nimechchina-blokue-postachannya-estonskoi-zbroi-v-ukrainu-wall-street-journal-24-012022-3346>.

⁸¹ EU member states exported weapons to Russia after the 2014 embargo. *Investigate Europe*, 2022. URL: <https://www.investigate-europe.eu/en/2022/eu-states-exported-weapons-to-russia/>.

⁸² Відносини Німеччини і України під зав'язу епохи Меркель. *Український інститут майбутнього*. 2021. URL: <https://uifuture.org/reports/vidnosyny-nimechchyny-ta-ukrayiny-pid-zavisu-epohy-merkel/>.

ВВП, як це вимагає НАТО, та зменшення енергетичної залежності від Росії.⁸³

2.1 Проблема постачання зброї в Україну.

Німеччина надала Україні 1000 одиниць протитанкової зброї та 500 ракет Stinger, як повідомив про це канцлер в Твіттері.⁸⁴ Також Німеччина не заборонила іншим країнам направляти зброю німецького виробництва до України. Таким чином було припинено політику, яку Німеччина дотримувалась понад пів століття через злочини, скоєні під час Другої світової. Як заявила очільниця МЗС Анналена Бербок світ об'єднався неочікуваною для Росії, і Німеччина не залишить Україну наодинці.⁸⁵ Важливо, що громадськість підтримала Україну й вимагала від уряду рішучих дій. Понад 100 тисяч людей вийшли на марш солідарності з Україною у Берліні 27 лютого.⁸⁶

Дуже важким рішенням для Німеччини було надання важкого озброєння Україні. О. Шольц та й німецькі медіа часто виправдовують свою нерішучість поширенням ідеї «про вступ Німеччини в Третю світову», коли всі інші країни вже давно перейшли межу й безпрецедентно підтримують Україну. Високопосадовці скоріше знаходять причини «чому не можна здійснити» певний крок для підтримки України.

⁸³ Неділько Н. Канцлер Німеччини Олаф Шольц: Ми повинні підтримати Україну. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/kantsler-frn-sholts-my-povynni-pidtrymaty-ukrainu/a-60933765>.

⁸⁴ Bundeskanzler Olaf Scholz. Der russische Überfall markiert eine Zeitenwende. Es ist unsere Pflicht, die Ukraine nach Kräften zu unterstützen bei der Verteidigung gegen. *Twitter*. 26/02/2022. URL: <https://twitter.com/Bundeskanzler/status/1497632817450266632>.

⁸⁵ Бушуєв М. Війна Путіна з Україною: дні, що змінили курс Німеччини на 180 градусів. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/viina-putina-z-ukrainoiu-dni-shcho-zminyly-kurs-nimechchyny-na-180-hradusivn/a-60945657>.

⁸⁶ Понад 100 тисяч людей вийшли на марш солідарності з Україною у Берліні. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/ponad-100-tysyach-liudei-vyishly-na-marsh-solidarnosti-z-ukrainoiu-u-berlin/a-60936056>.

Це стосувалось того, що українці не знають, як використовувати обладнання, наприклад – танк «Leopard», який Німеччина мала б передати. Також виник інцидент зі наданням списку того, що Берлін може надати на запит Києва. Зі списку зникло багато одиниць важкої техніки, один був наданий німецькою оборонною промисловістю, зовсім інший «відредагований» список був переданий О.Шольцом Україні⁸⁷ або те, що в Німеччини просто не залишилось більше зброї, яку вони можуть передати, бо вона не придатна. З урядового виступу О.Шольца 19 квітня: «у самої Німеччини виникнуть прогалини в обороноздатності, якщо вона передасть більше зброї».⁸⁸ Після цього, канцлера нищівно критикувала опозиція, громадськість, і також партнери з коаліції. Вже 20 квітня Анналена Бербок міністерка МЗС запевнила, що Україна може розраховувати на середньо- та довгострокову підтримку Німеччини.⁸⁹

Перше важке озброєння, яке Німеччина мала надіслати, стали самохідні артилерійські установки 155-го калібру. Заява вийшла про це 15 травня, тобто приблизно 3 місяці було потрібно для того, щоб вирішити внутрішні дебати. Як заявив голова МЗС України Дмитро Кулеба: «Прецедент створено, перший психологічний бар'єр подолано», а Україна сподіватиметься на подальшу підтримку.⁹⁰ Інформація про постачання певної зброї є засекреченою, так як має відношення до безпеки. Дана робота аналізує відкриті дані джерел, тому попри задекларовану підтримку, видання «Die Welt» зазначає, що Німеччина майже не надавала

⁸⁷ Burchard H. v. d. Pressure grows on Germany's Scholz to send heavy weapons to Ukraine. *Politico*. 2022. URL: <https://www.politico.eu/article/pressure-germany-scholz-send-heavy-weapon-ukraine/>.

⁸⁸ Бушуєв М. Шольц і важке озброєння для України: канцлер Німеччини під вогнем критики. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/sholts-i-vazhke-ozbroiennia-dlia-ukrainy-kantsler-nimechchyny-pid-vohnem-kryt-yku/a-61531857>.

⁸⁹ Білик Д. Бербок: Поставки танків Україні - не табу для Німеччини. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/berbok-postavky-tankiv-ukraini-ne-tabu-dlia-nimechchynu/a-61525711>.

⁹⁰ Сітнікова І. «Прецедент створено»: Німеччина незабаром передасть Україні першу важку зброю. *Громадське телебачення*. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/precedent-stvoreno-nimechchina-nezabarom-peredast-ukrayini-pershu-vazhku-zbroyu>.

легких озброєнь з кінця березня: було лише дві партії (1) 3000 протитанкових мін і (2) 1600 спеціальних протитанкових мін та запчастин до кулеметів, «запальнички», детонаційні шнури, радіостанції, гранати, вибухівка. За даними України, остання поставка зенітної та протитанкової зброї відбулася більше двох місяців тому, 25 березня – 2 тис. ракет «Panzerfaust» 3 і 1,5 тис. зенітних ракет «Стріла».⁹¹ Як повідомив О.Резніков, міністр оборони України, самохідні артилерійські установки Panzerhaubitze 2000, тобто перше важке озброєння, надійшло 21 червня 2022 року.⁹²

За даними інституту «Forsa» на травень, схвалення німцями поставок наступальної зброї в Україну впало. На початок квітня ця цифра становила 55%, зараз – 46%. Відсоток громадян Німеччини, які загалом виступають проти таких поставок, зріс з 33 до 44 відсотків. Аналізуючи діяльність уряду, опитані вважають, що Німеччини робить занадто мало для підтримки України – 31%, занадто багато – 23%.⁹³ Натомість за даними центру «Нова Європа» 51% німців зазначив, що кінцева мета підтримки України — поразка Росії та звільнення окупованих територій, не підтримують дане твердження лише 16% респондентів.⁹⁴

Можна зробити висновок, що політика Німеччини в військовій сфері розділяє суспільство й Бундестаг всередині, канцлер намагається уникнути лідерської позиції та залишатися в тіні, коли інші країни в авангарді постачання зброї, гуманітарної та фінансової допомоги. Побоювання щодо початку «Третьої світової війни», використання РФ ядерної зброї, чи

⁹¹ Калатур А. Welt: За два місяці Німеччина майже не надала зброї Україні і звела підтримку до мінімуму. *Українська правда*. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/29/7349196/>.

⁹² Резніков О. У нас поповнення! Перші Panzerhaubitze2000. *Facebook*. 2022 URL: <https://www.facebook.com/photo?fbid=435198821949808&set=pcb.435200418616315>.

⁹³ Umfrage zu Krieg in Ukraine: Das denken die Deutschen über Waffenlieferungen und Deutschlands Unterstützung. *RedaktionsNetzwerk Deutschland*. 2022. URL: <https://www.rnd.de/politik/umfrage-zu-krieg-in-ukraine-das-denken-die-deutschen-ueber-waffenlieferungen-und-deutschlands-ZGCEd4DYHONWSLRH2YA76T3TQU.html>.

⁹⁴ Громадська думка в Німеччині, Франції і Нідерландах. *Центр «Нова Європа»*. 9-13 червня 2022 (проведене опитування). URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/en-public-opinion-in-germany-france-and-the-netherlands/>.

сприйняття Росією Німеччини як «сторони конфлікту» дуже сильні, саме тому ці фактори фреймували політику Берліна протягом останніх місяців війни.

2.2 Вплив залежності від російських енергоносіїв на позицію ФРН після 24 лютого 2022 р.

Німеччина є найбільшим ринком російських енергоресурсів в Європі. Перед повномасштабним вторгненням Москва посилювала свій вплив, а Берлін тільки поглиблював свою залежність від природного газу, нафти та вугілля. Напад 24 лютого на Україну заставив переглянути енергетичну політику на 180 градусів. Спочатку Німеччина повністю відмовилася від закінчення будівництва «Північного потоку-2», а потім – в майбутньому планує зменшити споживання російського газу. 20 квітня міністерка закордонних справ Німеччини заявила, що Німеччина планує повністю відмовитися від російської нафти до кінця 2022 року, а також планує відмовитися від і російського газу.⁹⁵ На кінець квітня, споживання й купля російської нафти на внутрішньому ринку впали з 35% до 25%, газу — з 55% до 40%, вугілля — з 50% до 25%.⁹⁶

Одним із інструментів політики Європейського союзу щодо російської агресії є накладання санкцій. У 2014 був накладений кримський пакет санкцій, у 2015 році – щодо агресії на Сході України, за даними на червень 2022 року ЄС наклав 6 пакетів санкції щодо РФ. Здебільшого вони стосувалися обмеження роботи банків, заборону інвестицій, часткове ембарго на енергоносії, персональні санкції щодо фізичних і юридичних осіб, заборона на постачання товарів і технологій, товарів подвійного

⁹⁵ Парад «зради» від Китаю та Німеччини: підсумки економічного фронту 20 квітня. *Економічна правда*, 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/20/686041/>.

⁹⁶ Павлиш О. Німеччина до кінця року відмовиться від російської нафти, а потім і від газу – міністр. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/20/686030/>.

призначення, що можуть бути використані у військовій машині, відключення російських банків від системи SWIFT.⁹⁷

Росія намагалась шантажувати та зобов'язати виплати щодо газу в рублях, хоча в договорах було чітко прописано іноземні валюти – долар або євро. 23 березня міністр економіки та захисту клімату Німеччини заявив, що Країни G7 не будуть платити за експорт російського газу в рублях.⁹⁸ Проте на сьогодні дискусія знову відкрита, деякі компанії, що постачають газ до Німеччини, як наприклад «Uniper» заявили, що будуть розраховуватися в євро, які будуть конвертовані в рублі, а один з найбільших німецьких постачальників RWE не надав відкриту інформацію про оплату російського газу. Інші європейські компанії також починають обходити санкції через різні методи.⁹⁹ На цьому етапі Єврокомісії важливо затвердити чіткі легальні рамки при яких купівля російського газу буде незаконною. Також саме через позицію Німеччини було відтерміновано заборону імпорту російського вугілля до середини серпня, адже вона є основним експортером.¹⁰⁰ Це входило в п'ятий пакет санкцій щодо Росії, як реакція на масові вбивства цивільних російськими солдатами в Бучі

Під час розробки 6 пакету санкцій Євросоюз включив в порядок денний ембарго російської нафти та газу, проте такі країни як Німеччина, Австрія виступили проти допоки вони не знайдуть достатні альтернативні джерела постачання. Так як нафту замінити легше, вона більш ймовірно попаде в санкційний пакет. В загальному за даними Bloomberg, загалом Росія продала близько 235 мільярдів доларів енергоносіїв у 2021 році, або

⁹⁷ Детальніше див.: Sanctions adopted following Russia's military aggression against Ukraine. European Commission - European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/international-relations/restrictive-measures-sanctions/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en#sanctions.

⁹⁸ Крамар О. 33-й день повномасштабної війни рф проти України. Громадське телебачення. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/33-j-den-povnomasshtabnoyi-vijni-rf-proti-ukrayini-tekstovij-onlajn>.

⁹⁹ Томас Д. Німецький енергетичний гігант готовий платити Росії за газ у рублях. *BBC News Україна*. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61261850>.

¹⁰⁰ Guarascio F. EU's full ban on Russian coal to be pushed back to mid-August - sources. *Reuters*. 2022. URL: <https://www.reuters.com/business/energy/eus-full-ban-russian-coal-be-pushed-back-mid-august-source-2022-04-07/>.

близько 40 відсотків своїх бюджетних доходів. До кінця 2022 року Росія може заробити ще 321 мільярд доларів в загальному від Європи.¹⁰¹ Загалом, за два місяці війни Росія заробила €62 млрд від продажу енергоресурсів, де головним покупцем була й залишається Німеччина.¹⁰² Було підраховано також те, що до Росії з Німеччини надходить 117 мільйонів євро на день, тим самим фінансуючи війну, в розрахунку 5,72 євро, які кожне домогосподарство з газовим опаленням приносить у військову машину щодня.¹⁰³

Проаналізувавши публічні заяви від прем'єр-міністра О.Шольца та членів уряду в перші дні повномасштабного вторгнення, можна зробити висновок, що ФРН перегляне політику щодо енергозабезпечення. Як і більшість європейських країн, Німеччина намагатиметься зменшити залежність від російських енергоносіїв.¹⁰⁴ Зважаючи на те, що на практиці переформатувати поставки складно, Німеччина відтермінувала накладання санкцій на невизначений період для забезпечення альтернативних надходжень енергоресурсів.

ФРН наполегливо акцентувала увагу на економічному аспекті проектів «Північний потік» та «Північний потік-2», не звертаючи увагу на безпековий вимір питання. З 2014 року Берлін поглиблював і збільшував потужності експорту енергоносіїв, незважаючи на війну в Україні. Чи знайде Німеччина альтернативні джерела надходжень для того, щоб зменшити свою залежність від Росії, та не фінансувати kleptocratic режим, який загрожує європейській безпеці, покажуть наступні місяці.

¹⁰¹ Putin may collect \$321 billion windfall if oil and gas keep flowing. *Bloomberg*. 2022. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-04-01/putin-may-collect-321-billion-windfall-if-oil-gas-keep-flowing?srnd=premium-europe>.

¹⁰² Луценко Є. За два місяці війни Росія заробила €62 млрд від продажу газу, нафти та вугілля, більшість коштів – від країн ЄС. *Громадське телебачення*. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/za-dva-misyaci-vijni-rosiya-zarobila-euro62-mlrd-vid-prodazhu-gazu-nafti-ta-vugillya-krayinam-bilshist-koshtiv-vid-krayin-yes>.

¹⁰³ Braesemann F., Schuler M. Data science vs Putin: how much does each of us pay for Putin's war?. *Oxford internet institute*. 2022. URL: <https://arxiv.org/pdf/2203.02756.pdf>.

¹⁰⁴ DW News. LIVE: German Chancellor Olaf Scholz on Ukraine. 2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=9_DMcaYcTnA.

2.3 Політичні та економічні аспекти співпраці між Україною та Німеччиною.

В українському медійному дискурсі щодо допомоги Заходу були поширені кілька закликів на початок військових дій: надати Україні зброю, закрити небо та заборонити SWIFT-перекази. Німеччина була останньою країною, яка блокувала рішення відключення Росії від глобальної платіжної системи SWIFT. Навіть Угорщина запевнила про підтримку, тоді як провідна країна Європи досі була в сумнівах.¹⁰⁵ Список банків, яких відключили від системи, щоразу розширювався, Німеччина виступала проти включення до цього списку російського «Сбербанку».¹⁰⁶

Ф. Штайнмаєр був важливою фігурою для вирішення конфлікту на посаді Міністра МЗС, з 2017 року – Президента Німеччини. Він офіційно визнав свою помилку щодо розвитку дружніх відносин з Росією та просування проекту «Північний потік-2».¹⁰⁷ Він навіть висловив бажання приїхати до України, але як повідомило видання «Bild», посилаючись на українського дипломата, Президент України відмовив через тісні зв'язки з Росією. Як зазначає офіс Президента, їм не надходив офіційний запит візиту. Натомість Україна запрошувала канцлера відвідати Київ 9 травня, О.Шольц на запрошення не відповів.

В. Зеленський також запросив колишніх лідерів «нормандської четвірки» А. Меркель та Ф. Олланда відвідати Київську область, щоб подивитися на російські звірства. Сама А. Меркель не відповіла на

¹⁰⁵ Перші три дні повномасштабної російсько-української війни. *Громадське телебачення*. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/rosijsko-ukrayinska-vijna-tekstovij-onlajn>.

¹⁰⁶ Germany is stalling EU efforts to broaden Russia's SWIFT ban. *Bloomberg*. 2022. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-09/germany-is-stalling-eu-efforts-to-broaden-russia-s-swift-ban>.

¹⁰⁷ Куницький О. Президент ФРН вперше визнав власні помилки у політиці щодо Росії. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/prezydent-frn-vpershe-vyznav-vlasni-pomylky-u-politytsi-shchodo-rosii/a-61358878>.

запрошення, натомість її речниця заявила, що зважаючи на події в Україні, рішення про ненадання ПДЧ на саміті НАТО у 2008 році було правильним.¹⁰⁸ Водночас пані Меркель підтримала міжнародні зусилля щодо припинення російської загарбницької війни в Україні. Але як для залізної фрау, що фреймувала німецьку та європейську політику протягом 16 років, вона не активно включається в дипломатичний процес на сьогодні. Вона залишила спадщину рішень, позиціонування країни, та, на відміну від неї, О.Шольц та його уряд втратили умовне лідерство в координації допомоги Україні на рівні ЄС.

Питання щодо вступу до Європейського Союзу стояло завжди на порядку денному в Україні. За різної політичної кон'юнктури, країна то займала серединну позицію, то вела переговори щодо входження до європейської сім'ї, чи кардинально протилежного – Митного союзу. Після Євромайдану, зовнішня політика України закріпила стратегічний курс на здобуття членства в Європейському Союзі та НАТО, чим подала чіткий сигнал Заходу. Загалом Німеччина намагалась знайти таку форму співпраці з Україною, щоб і не включати до ЄС, але й не закривати потенційну можливість вступу. Приклад «Східного партнерства» може це проілюструвати. Значною мірою позиція ФРН щодо європейської інтеграції України віддзеркалювала пріоритет особливих відносин з Росією.

Саме агресивна політика РФ змусила переглядати відносини з країнами в Східній Європі – з цього часу почався новий етап відносин між Україною та Німеччиною щодо питання саме європейської інтеграції. 21 березня 2014 року представники України та ЄС підписали політичну частину угоди, а 27 червня – економічну. Після того, розпочався процес ратифікації угоди всіма країнами-членами ЄС, Німеччина стала 15-ю

¹⁰⁸ Merkel: Altkanzlerin verteidigt Entscheidung gegen Nato-Aufnahme der Ukraine. *Die Welt*. 2022.URL: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article237969959/Merkel-Altkanzlerin-verteidigt-Entscheidung-gegen-Nato-Aufnahme-der-Ukraine.html>.

країною ЄС, яка ратифікувала Угоду про асоціацію.¹⁰⁹ Важливо, що Німеччина не була проти запровадження безвізового режиму в 2017 році також. У цілому, ФРН притримувалась позиції поступової інтеграції та виконання взятих на себе зобов'язань. Зокрема не сприяє ситуації внутрішня криза ЄС, адже виникли політичні виклики з (1) інтеграцією країн Центрально-Східної Європи (демократичний відкат) чи залучення країн «авансом», (2) Берлін наполягає на першочерговості долучення Балканських країн до ЄС, й (3) впродовж останніх 8 років ФРН балансувала між підтримкою України та можливостями співпрацювати з Росією. Також не спонукала до повної підтримки нестабільна політична й економічна ситуації й проблема корупції в Україні.

Війна поставила питання отримання статусу кандидата до Європейського Союзу. Україна скористалась вікном можливостей і подала документи на членство та заповнила опитувальник. Натомість О.Шольц підтримав ідею президента Франції Е.Макрона про створення певної нової асоціації навколо Європейського Союзу, до якої увійшли країни, які не ще не є членами, й Україна в тому числі. На прикладі цього можна побачити знову серединну позицію Німеччини: не заперечується можливість майбутніх перспектив, але створюється нова форма співпраці до повноцінного членства в ЄС. Вперше прозвучала чітка позиція щодо євроінтеграції після приїзду канцлера до Києва 16 липня: Німеччина офіційно підтримала надання Україні кандидата в ЄС. Впродовж перших місяців війни такої чіткої позиції в канцлера О. Шольца не було.

Попри різне відношення до санкцій та змінення умов, канцлер заявив, що лише після підписання мирного договору на умовах України, можна розглядати зняття санкцій. Без цієї умови, зняття санкцій

¹⁰⁹ Приймак Б. Політика Німеччини щодо держав Центральної та Східної Європи у період канцлерства Ангели Меркель. дис. канд. політ наук: 23.00.04. Київ, 2018. 232 с. URL: http://false-science.ucoz.ua/Pryimak/dis_Pryimak.pdf.

неможливе.¹¹⁰ Із часу заяви А. Бербрук Німеччина вислала «істотну кількість» російських дипломатів після звірств у Бучі.¹¹¹ Протягом десятиліть СДПН, до якої входять і канцлер, і Президент, спиралася на діалог спочатку з Радянським Союзом, а потім і з Росією. Політична сила винайшла політику розрядки з гаслом «зміни через примирення», а потім – «зміни через торгівлю». Соціал-демократи дуже довго керувалися приматом економіки над політикою, і змінювати свої переконання їм доводиться під внутрішнім і зовнішнім тиском. З 2014 року почалось болюче переосмислення стосунків з Росією, хоча навіть зараз існують посадовці, які не відмовляються від вкорінених переконань в дусі «Russland verstehen». Німеччина ж продовжує прагматичну політику щодо євроінтеграції України: підтримує статус кандидата на членство в ЄС, але наголошує на виконанні всіх вимог для того, щоб стати країною-членом, та не має ілюзій щодо швидкого вступу.

2.4 Перегляд позиції Німеччини в Європі після початку повномасштабної війни в Україні.

Незважаючи на підтримку чи блокування певних санкцій, частіше політика Берліну – реактивна, що підважує будь-яке сприйняття Німеччини як провідної сили Європи. Країни Балтії та Центрально-Східної Європи завжди сприймали ФРН як стратегічного партнера, та політика Берліна щодо України ставить під сумнів лідерську позицію Німеччини в Європі. Польща постійно критикує зволікання, а прем'єр Матеуш Моравецький назвав країну – найбільшим противником сильних санкцій.¹¹²

¹¹⁰ Sanctions will not be lifted until Russia signs peace deal with Ukraine -Germany's Scholz. *Reuters*. 2022. URL:<https://www.reuters.com/world/europe/sanctions-wont-be-lifted-until-russia-signs-peace-deal-with-ukraine-germanys-2022-05-02/>.

¹¹¹Russia-Ukraine news. CNN. 2022 URL: <https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-putin-news-04-04-22/index.html>.

¹¹² AKW. Orban nazwał Zełenskiego przeciwnikiem. Morawiecki pytany, czy to czas na odcięcie się od Węgier. *TVN24*. 2022. URL:

Всі вони – члени альянсу, а тому можна говорити про розділ НАТО на країни, що хочуть розірвати стосунки з Москвою, а також тих, хто й надалі хоче їх підтримувати – Франція, Німеччина, Туреччина.¹¹³

Так як ФРН була однією країн в авангарді вирішення війни в Україні, на неї були покладені більші очікування в 2022 році. У списку країн, які допомагають Україні відносно свого ВВП, Німеччина займає лише 12 місце, це приблизно 0,05% ВВП, коли такі країни, як Естонія – 0,8%, Латвія – 0,75%, Польща – 0,45% за даними на 24 квітня. За абсолютними витратами - на 5 місці, що складає приблизно 2 млн.євро, з яких 0,2 мільйона витрати на безпосередньо зброю.¹¹⁴ Німеччині було комфортно вести перемовини на дипломатичному фронті, а коли конфлікт перейшов у військову фазу, відчувається нестача лідерства й ціннісного бачення ситуації.

Берлін аргументує зволікання як послідовність, а власну політику – місцем, де не повинно бути емоцій, а тільки зважені кроки. З подій 2014 року чинне місце займав аргумент, що Німеччина не діє сама, а заручається підтримкою партнерів і діє в залежності від досягнутого консенсусу. Аналізуючи «гегемоніську» теорію про природу сили в Німеччині, можна зустріти уточнення «напів», або як «неповну» гегемонію через включення країни до інституційної рамки ЄС в прийнятті рішень. Як обгрунтовує А.Кунья ця частковість відповідає національним інтересам Німеччини: з одного боку звільняє її від політичної відповідальності за

<https://tvn24.pl/polska/orban-nazwal-zelenskiego-przeciwnikiem-morawiecki-o-premierze-wegier-viktorze-orbanie-5661670>.

¹¹³ Климковецький М. NYT: НАТО розділюється на два табори. Одні хочуть «поставити Росію на коліна», інші – підтримувати з нею зв'язки. *Громадське телебачення*. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/nyt-nato-rozdililosya-na-dva-tabori-odni-hochut-postaviti-rosiyu-na-kolina-insh-i-pidtrimuvati-z-neyu-zvyazki>.

¹¹⁴ Ukraine Support Tracker - a database of military, financial and humanitarian aid to Ukraine. *Kiel Institute - Understanding and shaping globalization*. 2022. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>.

наслідки рішень, з іншого дозволяє Берліну діяти в рамках власних інтересів через ЄС.¹¹⁵

Зокрема саме тиск партнерів ЄС, Великої Британії, США змушує Німеччину переглядати політику щодо озброєння, фінансової та гуманітарної підтримки, адже більшість країн допомагають Україні значно більше й швидше. Наприклад, Б. Джонсон забезпечив поставку протикорабельними ракетами для оборони Одеси, як він сам зауважив – інші країни чекають на активні дії чи ескалацію, Великобританія готова стратегічно допомагати негайно.¹¹⁶ Американський чинник на політику Німеччини також варто враховувати. Адже можна побачити зміну після зустрічі в Рамштайні – на військовій базі Військово-повітряних сил США в Німеччині 26 квітня 2022 року. На ній були присутні більш ніж 40 представників країн, які спільно координуватимуть допомогу Україні.¹¹⁷ Це посилює тиск США на Німеччину, чим закріпило зміну ставлення до передачі важкої зброї.

Особлива критика спрямована на Олафа Шольца, що саме він блокує швидке надання зброї, і є підстави так вважати. 54% респондентів відповіли, що незадоволені роботою канцлера, і це найнижчий відсоток підтримки від вступу на посаду.¹¹⁸ Тим часом, партія Зелених набирає підтримку, не в останню чергу через чітку позицію щодо війни. Політики, рейтинг яких зріс, це віцеканцлер Р. Габек і голова МЗС А. Бербок. Вони

¹¹⁵ Cunha A. Europe's hegemon? The nature of German power during Europe's crisis decade. *E-International Relations*. 2021. URL: <https://www.e-ir.info/2021/08/23/europes-hegemon-the-nature-of-german-power-during-europes-crisis-decade/>.

¹¹⁶ Джонсон прагне озброїти Україну протикорабельними ракетами для оборони Одеси - The Times. Європейська правда. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/04/3/7137118/>.

¹¹⁷ Шеренговський Д. Рамштайн грає для України: чому зустріч у Німеччині стала проривом у постачанні зброї. *Європейська правда*. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/04/27/7138482/>.

¹¹⁸ Дельфінов О., Наконечна Є. Шольц запевняє, що швидко ухвалює рішення щодо України. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/sholts-zapevniaie-shcho-shvydko-ukhvaliuie-rishennia-shchodo-ukrainy/a-61649347>
<https://www.dw.com/uk/sholts-zapevniaie-shcho-shvydko-ukhvaliuie-rishennia-shchodo-ukrainy/a-61649347>.

набирають популярність, тому що послідовні дипломатично та мають чітке розуміння управління кризою, на відміну від представників СДПН.¹¹⁹

Якщо Німеччина була центральною країною вирішення міграційної та європейської боргової кризи, а також російської інтервенції та окупації Криму за правління Ангели Меркель, то цього не можна сказати станом на травень 2022 року. Німеччина залишається економічним гегемоном та продовжує політику з позиції співпраці як країни-члена ЄС. Як показує дослідження про сприйняття Німеччини в світі GIZ на 2018 рік, були озвучені побоювання про обмеженість використання «м'якої сили» з боку Німеччини, а внутрішні дебати щодо залучення до «жорсткої військової сили» зрезонували на піку повномасштабної війни в Україні. Багато респондентів відповіло, що Німеччині настав час вийти з тіні минулого.¹²⁰ Як зазначив Президент ФРН (2012–2017 р.) Йоахім Гаук у своїй промові на Мюнхенській конференції з безпеки 2014 року, існують дві конкретні проблеми: тенденція Німеччини ухилятися від деяких обов'язків інших західних країн і відсутність стратегічного мислення. Як обгрунтовує Ч. Грант існує й третя проблема – зовнішня політика Німеччини є більш комерційною, ніж в інших країн ЄС.¹²¹ Саме тому країні важко визначити свої інтереси в довгостроковій перспективі, навіть якщо будуть короткотермінові витрати.

Проаналізувавши кроки Берліну за перші місяці війни, можна зробити висновки, що агресивна політика Росії змусила переглянути відносини двох країн, і посилити співпрацю в безпековому плані між Україною й військово-промисловим комплексом ФРН. Персональний

¹¹⁹ Турай Є. Війна в Україні зробила Бербок і Габека від Зелених улюбленими політиками німців. *Deutsche Welle*. 2022 URL: <https://www.dw.com/uk/viina-v-ukraini-zrobyla-berbok-i-habeka-vid-partii-zelenykh-uliublenymy-politykam-nimtsiv/a-61828177>.

¹²⁰ GIZ survey. Germany in the eyes of the world. *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH*. 2017-2018. URL: https://www.giz.de/de/downloads/giz2018_en_germany-in-the-eyes-of-the-world-2018.pdf.

¹²¹ Grant C. What is wrong with German foreign policy?. *Centre for European Reform*. 2014. URL: <https://www.cer.org.uk/insights/what-wrong-german-foreign-policy>.

фактор також відіграв важливу роль у вирішенні загрози європейській безпеці. Відставка «залізної фрау» спричинила втрату привілейованого переговорного зв'язку між країнами і створила вакуум у комунікації з Росією, який поки не заповнений Олафом Шольцом. Проте, цей зв'язок був завжди в дипломатичній площині. Після Другої світової Німеччина намагалась будувати свій образ без асоціацій військової потуги й агресивної міжнародної політики, тож єдиної позиції щодо надання зброї не було, а врешті-решт задекларована підтримка важким озброєнням стала наслідком міжнародного впливу та коаліційного уряду.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на агресивну політику в 20 столітті, Німеччина виробила культуру військової стриманості, використовуючи здебільшого «м'яку силу». Визначаючи характер німецької сили, здебільшого можна зробити акцент на «геоекономічному» домінуванні, а також цивільному/нормативному вимірах. Міжнародна політика відзначається немілітарністю, але з сильним врахуванням німецьких інтересів: експортоорієнтованості та забезпечення дешевих енергоносіїв. Довготривалі та взаємно теплі відносини між Берліном та Москвою входили до загальної канви «Ostpolitik» й парадигми «розуміння Росії», тому ревізійська політика Росії впродовж останніх 20 років «охолодила», але не визначала відносини. У даній роботі було проаналізовано довготривале розставання цих акторів, де визначальним роком в дипломатії став 2014 рік – з окупацією РФ Криму та початком війни в Україні.

Міжнародний розподіл сил та персональний фактор Ангели Меркель поставив Німеччину в центр вирішення кризи, саме Берліном було

запропоновано Нормандський формат переговорів та об'єднання усіх членів Євросоюзу навколо накладання санкцій. Мінські домовленості стали наслідком переговорів і були наріжним каменем регулювання конфлікту, проте через суперечки щодо послідовності виконання політичної чи військової частин, умови не були імплементовані повністю жодною із сторін. Для того, щоб розморозити переговори, німецькою стороною було запропоновано формулу Штайнмаєра, яка мала більше спільного з російською моделлю й пропонувала одночасну імплементацию обох частин. Війна в Україні продемонструвала застосування «м'якої сили» та дипломатії, але вказала на слабкість – відсутність військового виміру та жорсткості зовнішньої політики ФРН.

Впродовж 2014-2021 років зберігався гео економічний характер німецької сили. Запроваджені санкції проти Росії в 2014 році не були дієвими, на противагу їм другий пакет санкцій 2015 року був більш ефективним, адже поширювався на сфери фінансів, нафтових та оборонних технологій. Проте існували лазівки й були відсутні механізми контролю, які б дозволили вплинути на військово-промисловий комплекс Кремля. Результативністю другого пакету санкцій слугувало припущення про зупинку активних бойових дій, розглядаючи з часової ретроспективи – лише на певний період. Зважаючи на те, що Німеччина – країна-член ЄС, яка найбільше постраждала від економічних санкцій проти Росії, впродовж останніх 8 років (до початку повномасштабного вторгнення) посилення санкцій не відбулося, але продовжувалися впроваджені раніше. Попри обраний важіль вирішення конфлікту через економічний тиск, був лише незначний прогрес у вирішенні основних політичних питань.

З одного боку, Німеччина об'єднувала Європу навколо дипломатичного вирішення українського питання, а з іншого впроваджувала енергетичну політику без стратегічного бачення. З 2014 року Берлін лише посилив свою залежність від російських енергоносіїв,

які на початок 2022 року склали більш ніж половину всього надходження. Політика щодо побудови «Північного потоку» й «Північного потоку-2» за теорією взаємозалежності зменшили пов'язаність української та російської економік, що призвело до збільшення напруги й переросло в конфлікт. А в переговорах з Москвою це забрало можливість вести жорсткі відносини, за цією ж теорією, відбулося зближення двох країн. Іншими словами, «Північний потік-2» став компенсацією за санкції.

Останні вибори до Бундестагу були важливими для України, тому що новим канцлером став Олаф Шольц, представник соціал-демократичної партії, яка традиційно сприймалась в парадигмі «Russland verstehen». Саме тому існували ризики того, що Німеччина почне більше співпрацювати з Росією. Проте безпрецедентне повномасштабне вторгнення в Україну змусило переглянути політику навіть лояльну СДПН щодо Російської Федерації. «Світлофорна коаліція», що складається з СДПН, Союзу 90/«Зелених» та «Вільної демократичної партії», впливає на позитивні щодо України рішення, адже представники останніх двох партій протягом перших місяців війни були більш рішучі щодо питань надання озброєння.

Загальною риторикою Берліна була підтримка України, проте блокування або відтермінування певних санкцій під час перших місяців війни, зволікання з наданням зброї вказує на нестачу німецького лідерства. Якщо за правління А.Меркель Німеччина була в центрі вирішення війни на Сході, то за О.Шольца ФРН втратила лідерську позицію. Балтійські та країни Східної Європи, Великобританія значно швидше в прийнятті рішень. Енергетична залежність, яка вибудовувалась роками, тепер заважає зайняти рішучу позицію щодо Росії: країна потребує багато часу для того, щоб замінити паливні ресурси.

Головною проблемою в міжнародній політиці ФРН є те, що протягом 8 років переважно тактика будувалась навколо «case-by-case basis» –

Німеччина може бути великою силою в Європі, але поки їй бракує відчуття мети, бачення та стратегії лідерства. Підтверджує цю думку позиція Німеччини після повномасштабного вторгнення. В перші дні О.Шольц виступив із засудженням російської інтервенції і країна приєдналась до надання легкого озброєння Україні. Незважаючи на те, що інші країни почали надавати важке озброєння (США, Великобританія, Польща, Словаччина, Чехія), для ФРН це стало певною червоною лінією: країна зайняла вичікувальну позицію. Інформація про постачання зброї засекречена, так як стосується безпосередньо безпеки, проте Німеччина практично не надавала зброї з кінця березня. Через два з половиною місяці (21 червня), Україна отримала самохідні артилерійські установки (Panzerhaubitze 2000), тобто перше важке озброєння. Щодо євроінтеграційних прагнень України: ФРН офіційно підтримала надання Україні статусу кандидата в ЄС, але прагматично наголошує на довгому процесі виконання всіх вимог.

Німеччина довго керувалась приматом економіки та особливим ставленням до Росії. З 2014 року розпочався процес переосмислення стосунків з РФ, та побудови нових форматів взаємодії Україною. Безперечно, на сьогодні Німеччина втратила лідерську роль в ЄС щодо вирішення війни в Україні, проте її позиція залишається вагомим чинником в інституційному розрізі Європейського Союзу. Яку позицію займе ФРН в подальшому щодо озброєння, членства України в ЄС, підтримки санкцій та співпраці з Росією, покаже час.

Список використаної літератури

1. Білик Д. Бербок: Поставки танків Україні - не табу для Німеччини. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/berbok-postavky-tankiv-ukraini-ne-tabu-dlia-nimechchynu/a-61525711>.
2. Бушуєв М. Війна Путіна з Україною: дні, що змінили курс Німеччини на 180 градусів. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/viina-putina-z-ukrainoiu-dni-shcho-zminyly-kurs-nimechchynu-na-180-hradusivna/a-60945657>.
3. Бушуєв М. Шольц і важке озброєння для України: канцлер Німеччини під вогнем критики. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/sholts-i-vazhke-ozbroiennia-dlia-ukrainy-kantsler-nimechchynu-pid-vohnem-krytyky/a-61531857>.
4. Відносини Німеччини і України під завісу епохи Меркель. *Український інститут майбутнього*. 2021. URL:

<https://uifuture.org/reports/vidnosyny-nimechchyny-ta-ukrayiny-pid-zavisu-epochy-merkel/>.

5. Грабська А. Квасневський критикує підхід ЄС до України. *Deutsche Welle*. 2013. URL: <https://www.dw.com/uk/квасневський-критикує-підхід-єс-до-україни/a-17278807>.
6. Громадська думка в Німеччині, Франції і Нідерландах. *Центр «Нова Європа»*. 9-13 червня 2022 (проведене опитування). URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/en-public-opinion-in-germany-france-and-the-netherlands/>.
7. Грубов В. М. Нормандський формат у лещатах великої політики: хто і чого прагне?. «*Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*». 2020. Т. 3, вип. 1. С. 156 - 169.
8. Дельфінов О., Наконечна Є. Шольц запевняє, що швидко ухвалює рішення щодо України. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/sholts-zapevniaie-shcho-shvydko-ukhvaliuie-rishennia-shchodo-ukrainy/a-61649347><https://www.dw.com/uk/sholts-zapevniaie-shcho-shvydko-ukhvaliuie-rishennia-shchodo-ukrainy/a-6164934>
9. Джонсон прагне озброїти Україну протикорабельними ракетами для оборони Одеси - *The Times*. *Європейська правда*. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/04/3/7137118/>.

- 10.Калатур А. Welt: За два місяці Німеччина майже не надала зброї Україні і звела підтримку до мінімуму. *Українська правда*. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/29/7349196/>.
- 11.Климковецький М. NYT: НАТО розділився на два табори. Одні хочуть «поставити Росію на коліна», інші – підтримувати з нею зв'язки. *Громадське телебачення*. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/nyt-nato-rozdililosya-na-dva-tabori-odni-hochut-postaviti-rosiyu-na-kolina-inshi-pidtrimuvati-z-neyu-zvyazki>.
- 12.Коваль Н. Доля Нормандського формату: чому Меркель і Макрон можуть піти та що тоді робити Україні. *Українська призма*. 2021. URL: <http://prismua.org/09-01-2021-3>
- 13.Крамар О. 33-й день повномасштабної війни рф проти України. *Громадське телебачення*. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/33-j-den-povnomasshtabnoyi-vijni-rf-proti-ukrayini-tekstovij-onlajn>.
- 14.Крим Реалії. Крим після Меркель: як домовлялася з Путіним?. *Радіо Свобода*. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/krym-realiyi-neadekvatnyy-putin/31488326.html>.
- 15.Крушинський В., Приймак Б. Ставлення Німеччини до євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Вип. № 131. С. 22-33.

16. Куницький О. Президент ФРН вперше визнав власні помилки у політиці щодо Росії. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/prezydent-frn-vpershe-vyznav-vlasni-pomylky-u-politytsi-shchodo-rosii/a-61358878>.
17. Луценко Є. За два місяці війни Росія заробила €62 млрд від продажу газу, нафти та вугілля, більшість коштів – від країн ЄС. *Громадське телебачення*. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/za-dva-misyaci-vijni-rosiya-zarobila-euro62-mlrd-vid-prodazhu-gazu-nafti-ta-vugillya-krayinam-bilshist-koshtiv-vid-krayin-yes>.
18. Мірошниченко Б., Денков Д. Діряве ембарго. Як Росія обходить санкції на імпорту зброї. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/22/686100/>.
19. Мітрофанова О. Аналіз підходів Франції та Німеччини щодо європейської безпеки та ролі України в європейських процесах. *Політичні процеси сучасності: глобальні та регіональні виміри*. 2017. С.149-154. URL: <https://kpol.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/102/2018/04/електронний-варіант-збірника-конф12-13-жов2017.pdf#page=149>.
20. Неділько Н. Канцлер Німеччини Олаф Шольц: Ми повинні підтримати Україну. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/kantsler-frn-sholts-my-povynni-pidtrymaty-ukrainu/a-60933765>.

21. Німеччина знову відмовилася надати зброю Україні – міністр оборони ФРН. *Радіо Свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nimechchyna-zbroya/31689763.html>.
22. Павлиш О. Німеччина до кінця року відмовиться від російської нафти, а потім і від газу – міністр. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/20/686030/>.
23. Парад «зради» від Китаю та Німеччини: підсумки економічного фронту 20 квітня. *Економічна правда*, 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/20/686041/>.
24. Перші три дні повномасштабної російсько-української війни. *Громадське телебачення*. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/rosijsko-ukrayinska-vijna-tekstovij-onlajn>.
25. Понад 100 тисяч людей вийшли на марш солідарності з Україною у Берліні. *Deutsche Welle*. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/ponad-100-tysiach-liudei-vyishly-na-marsh-solidarnosti-z-ukrainoiu-u-berlini/a-60936056>.
26. Портников В. Війна Росії з Україною і розчарування Ангели Меркель. Чого очікувала від Путіна?. *Радіо Свобода*. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-merkel-putin/31582503.html>.
27. Приймак Б. Політика Німеччини щодо держав Центральної та Східної Європи у період канцлерства Ангели Меркель: дис. канд.

політ наук: 23.00.04. Київ, 2018. 232 с. URL:
http://false-science.ucoz.ua/Pryimak/dis_Pryimak.pdf.

28.Резніков О. У нас поповнення! Перші Panzerhaubitze2000. *Facebook*. 2022
URL:<https://www.facebook.com/photo?fbid=435198821949808&set=pcb.435200418616315>.

29.Романюк Н. «Східне партнерство» як інструмент посилення інтеграційних процесів у Європі. *Науковий часопис Інституту Польщі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи»*. 2014. Т.2. С.1-5.
URL:<https://ukrpolnauka.wordpress.com/2014/01/06/східне-партнерство-як-інструмент-п/>.

30.Сидорук Т. В. Роль Німеччини у формуванні спільної позиції ЄС щодо російсько-українського конфлікту. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 3, вип. 36. С. 33-37.

31.Сітнікова І. «Прецедент створено»: Німеччина незабаром передасть Україні першу важку зброю. *Громадське телебачення*. 2022. URL:
<https://hromadske.ua/posts/precedent-stvoreno-nimechchina-nezabarom-predast-ukrayini-pershu-vazhku-zbroyu>.

32.Сіцінський Н. А. Особливості зовнішньополітичного дискурсу в період збройного конфлікту на Сході України в рамках щорічної Мюнхенської конференції з безпеки. *Журнал Інвестиції: практика та досвід науково-фахове видання України з питань економіки та*

державного управління. 2017. № 7. С. 104-109. URL:
http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2017/22.pdf.

33. Тарасовський Ю. Німеччина блокує постачання естонської зброї в Україну. – Wall Street Journal. *Forbes.ua*. 2022. URL:
<https://forbes.ua/news/nimechchina-blokue-postachannya-estonskoi-zbroi-v-ukrainu-wall-street-journal-24012022-3346>.

34. Томас Д. Німецький енергетичний гігант готовий платити Росії за газ у рублях. *BBC News Україна*. 2022. URL:
<https://www.bbc.com/ukrainian/news-61261850>.

35. Турау Є. Війна в Україні зробила Бербок і Габека від Зелених улюбленими політиками німців. *Deutsche Welle*. 2022 URL:
<https://www.dw.com/uk/viina-v-ukraini-zrobyla-berbok-i-habeka-vid-partii-zelenykh-uliublenymy-politykamy-nimtsiv/a-61828177>.

36. Харлан Г. Україна в східноєвропейській політиці Федеративної Республіки Німеччина (2005-2015 рр.). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, 2016. Вип. 25. С. 86-106

37. Хім'як А. Роль ФРН у врегулюванні російсько-українського конфлікту. *Гілея: науковий вісник*. 2016. № 124. С. 335-340.

38. Шеренговський Д. Рамштайн грає для України: чому зустріч у Німеччині стала проривом у постачанні зброї. *Європейська правда*. 2022 URL:
<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/04/27/7138482/>.

39. Центр Разумкова. «Громадяни України про безпеку: оцінки, загрози та шляхи вирішення проблем». Центр Разумкова, 6–15 листопада 2015 (проведене опитування).
http://www.razumkov.org.ua/upload/1449050147_file.pdf.
40. Штекель М. Що втрачає Україна з відходом з політики Ангели Меркель?. *Радіо Свобода*. 2021. URL:
<https://www.radiosvoboda.org/a/merkel-ukraine-reactions/31476756.html>.
41. AKW. Orban nazwał Zełenskiego przeciwnikiem. Morawiecki pytany, czy to czas na odcięcie się od Węgier. *TVN24*. 2022. URL:
<https://tvn24.pl/polska/orban-nazwal-zelenskiego-przeciwnikiem-morawiecki-o-premierze-wegier-viktorze-orbanie-5661670>.
42. Åslund A., Snegovaya M. The impact of Western sanctions on Russia and how they can be made even more effective. *Atlantic Council report*. 2021.
43. Åtland K. Destined for deadlock? Russia, Ukraine, and the unfulfilled Minsk agreements. *Post-Soviet Affairs*. 2020. Vol. 36, no. 2. P. 122-139, DOI: 10.1080/1060586X.2020.1720443
44. Braesemann F., Schuler M. Data science vs Putin: how much does each of us pay for Putin's war?. *Oxford internet institute*. 2022. URL:
<https://arxiv.org/pdf/2203.02756.pdf>.
45. Bundeskanzler Olaf Scholz. Der russische Überfall markiert eine Zeitenwende. Es ist unsere Pflicht, die Ukraine nach Kräften zu

unterstützen bei der Verteidigung gegen. *Twitter*. 26/02/2022. URL: <https://twitter.com/Bundeskanzler/status/1497632817450266632>.

46. Bulmer S., Paterson W. E. Germany as the EU's reluctant hegemon? Of economic strength and political constraints. *Journal of European public policy*, 2013. Vol. 20, no. 10. P. 1387–1405. URL: <https://doi.org/10.1080/13501763.2013.822824>.

47. Burchard H. v. d. Pressure grows on Germany's Scholz to send heavy weapons to Ukraine. *Politico*. 2022. URL: <https://www.politico.eu/article/pressure-germany-scholz-send-heavy-weapon-ukraine/>.

48. Cunha A. Europe's hegemon? The nature of German power during Europe's crisis decade. *E-International Relations*. 2021. URL: <https://www.e-ir.info/2021/08/23/europes-hegemon-the-nature-of-german-power-during-europes-crisis-decade/>.

49. Daehnhardt P. German foreign policy, the Ukraine crisis and the euro-atlantic order: assessing the dynamics of change, *German politics*. 2018. Vol. 27, no. 4. P. 516-538, DOI: 10.1080/09644008.2018.1448386

50. D'Anieri, P. International politics: power and purpose in global affairs. 2th ed. *Wadsworth: Cengage Learning*. 2016. 514 p.

51. DW News. LIVE: German Chancellor Olaf Scholz on Ukraine. 2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=9_DMcaYctnA.

52. Eberle J. Germany as a dividual? actor: competing social logics and their political articulations. *German politics*. 2019. P. 1–17. URL: <https://doi.org/10.1080/09644008.2019.1620210>.
53. EU member states exported weapons to Russia after the 2014 embargo. *Investigate Europe*. 2022. URL: <https://www.investigate-europe.eu/en/2022/eu-states-exported-weapons-to-russia/>.
54. Features of information and technological security for the defense of modern Ukraine in the 21st century / I. Mariuts et al. *IEEE 16th International conference on advanced trends in radioelectronics, telecommunications and computer engineering (TCSET)*. 2022. P. 281–286.
55. Fix L. The different ‘shades’ of German power: Germany and EU foreign policy during the Ukraine conflict. *German Politics*. 2018. Vol. 27, no. 4. P. 498–515. URL: <https://doi.org/10.1080/09644008.2018.1448789>.
56. Frank B. ‘Energy diplomacy: West Germany, the Soviet Union and the oil crises of the 1970s’, *Historical Social Research*. 2014. Vol 39, no. 4. P. 165–85.
57. Forsberg T. From Ostpolitik to ‘frostpolitik’? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. *International Affairs*. 2016. №92. P. 21–42.
URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA92_1_02_Forsberg.pdf.

58. Gallarotti G. Soft power: what it is, why it's important, and the conditions for its effective use. *Taylor & Francis*. 2011. P. 25-47. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/2158379X.2011.557886>.
59. Grant C. What is wrong with German foreign policy?. *Centre for European Reform*. 2014. URL: <https://www.cer.org.uk/insights/what-wrong-german-foreign-policy>.
60. Gens B. Germany's Russia policy and geo-economics: Nord Stream 2, sanctions and the question of EU leadership towards Russia. *Global Affairs*. 2019. Vol. 5, no. 4-5. P. 315–334. URL: <https://doi.org/10.1080/23340460.2019.1681013>.
61. Germany is stalling EU efforts to broaden Russia's SWIFT ban. *Bloomberg*. 2022. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-09/germany-is-stalling-eu-efforts-to-broaden-russia-s-swift-ban>.
62. Getmanchuk A., Solodkyy S. German crisis management efforts in the Ukraine–Russia conflict from Kyiv's perspective. *German Politics*. 2018. Vol.27, no. 4. P. 591-608.
63. GIZ survey. Germany in the eyes of the world. *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH*. 2017-2018. URL: https://www.giz.de/de/downloads/giz2018_en_germany-in-the-eyes-of-the-world-2018.pdf.
64. Guarascio F. EU's full ban on Russian coal to be pushed back to mid-August - sources. *Reuters*. 2022.

URL:<https://www.reuters.com/business/energy/eus-full-ban-russian-coal-be-pushed-back-mid-august-source-2022-04-07/>.

65. G.V. Hyde-Price A. The “sleep-walking giant” awakes: resetting German foreign and security policy. *European Security*. 2015. Vol. 24, no. 4. P. 600-616, DOI: 10.1080/09662839.2015.1065484.
66. Kapoor N. «Russia-EU relations: the end of a strategic partnership,» ORF Issue Brief № 451. 2021. *Observer Research Foundation*. 2021. UPR: <https://www.orfonline.org/research/russia-eu-relations-the-end-of-a-strategic-partnership/>
67. Maull H. Reflective, hegemonic, geo-economic, civilian...? The puzzle of German power. *German politics*. 2018. Vol. 27, no. 4. P. 460–478. URL: <https://doi.org/10.1080/09644008.2018.1446520>.
68. Merkel: Altkanzlerin verteidigt Entscheidung gegen Nato-Aufnahme der Ukraine. *Die Welt*. 2022. URL: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article237969959/Merkel-Altkanzlerin-verteidigt-Entscheidung-gegen-Nato-Aufnahme-der-Ukraine.html>.
69. Opposition on offensive in protests against Ukraine President Yanukovich. *Deutsche Welle*. 2013. URL: <https://www.dw.com/en/opposition-on-offensive-in-protests-against-ukraine-president-yanukovich/a-17267389>.
70. OSCE. Package of measures for the implementation of the Minsk agreements. Organization for Security and Co-operation in Europe | OSCE. 2015. URL: <https://www.osce.org/cio/140156>.

71. OSCE. Protocol on the results of consultations of the Trilateral Contact Group, signed in Minsk, 5 September 2014. Organization for Security and Co-operation in Europe | OSCE. 2014. URL: <https://www.osce.org/home/123257>.
72. Putin may collect \$321 billion windfall if oil and gas keep flowing. *Bloomberg*. 2022. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-04-01/putin-may-collect-321-billion-windfall-if-oil-gas-keep-flowing?srnd=premium-europe>.
73. Rinke A., Marsh S. Merkel condemns Russian invasion as legacy comes under scrutiny. *Reuters*. 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/merkel-condemns-russian-invasion-legacy-comes-under-scrutiny-2022-02-25/>.
74. Russia-Ukraine news. CNN. 2022. URL: <https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-putin-news-04-04-22/index.html>.
75. Sanctions adopted following Russia's military aggression against Ukraine. European Commission - European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/international-relations/restrictive-measures-sanctions/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en#sanctions.
76. Sanctions will not be lifted until Russia signs peace deal with Ukraine - Germany's Scholz. *Reuters*. 2022.

URL:<https://www.reuters.com/world/europe/sanctions-wont-be-lifted-until-russia-signs-peace-deal-with-ukraine-germanys-2022-05-02/>

77. Seibel W. Arduous learning or new uncertainties? The emergence of German diplomacy in the Ukrainian crisis. *Global Policy*. 2015. Vol. 6. P. 56–72. URL: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12229>
78. Siddi M. Theorising conflict and cooperation in EU-Russia energy relations: ideas, identities and material factors in the Nord Stream 2 debate. *East European Politics*. 2020. Vol. 36, no.4. P. 544-563.
79. Speck U. German power and the Ukraine conflict. *Carnegie Europe*. 2015.
URL:<https://carnegieeurope.eu/2015/03/26/german-power-and-ukraine-conflict-pub-59501>.
80. Speech by Foreign Minister Frank Walter Steinmeier at the 50th Munich security conference. *German Federal Foreign Office*. 2014. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/140201-bm-muesiko/259556>.
81. Starova N. Soft power as a strong diplomacy tool – learning from German experience. *Contemporary Macedonian defense*. 2019. P. 49-59.
URL:
<https://www.mod.gov.mk/storage/2019/08/Sovremena-makedonska-odbrana-br.36-en.pdf#page=49>.

- 82.State of Minsk agreements implementation: An unofficial Ukrainian experts' opinion / H. Shelest et al. *Peace to Ukraine' publication series*. 2015.
- 83.Szabo S. Germany, Russia and the rise of geo-economics. *London: Bloomsbury*. 2015. 146 p.
- 84.Sziklai B. R., Kóczy L. Á., Cserecsik D. The geopolitical impact of Nord Stream 2. *SSRN Electronic Journal*. 2020. P. 1-23. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3360783#references-widget.
- 85.Ukraine Support Tracker - a database of military, financial and humanitarian aid to Ukraine. *Kiel Institute - Understanding and shaping globalization*. 2022. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>.
- 86.Umfrage zu Krieg in Ukraine: Das denken die Deutschen über Waffenlieferungen und Deutschlands Unterstützung. *RedaktionsNetzwerk Deutschland*. 2022. URL: <https://www.rnd.de/politik/umfrage-zu-krieg-in-ukraine-das-denken-die-deutschen-ueber-waffenlieferungen-und-deutschlands-ZGCED4DYHONWSLRH2YA76T3TQU.html>.
- 87.Umland A. Germany's Russia policy in light of the Ukraine conflict: interdependence theory and Ostpolitik. *Orbis*. 2022. Vol. 66, no. 1. P. 78–94. URL: <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2021.11.007>.

- 88.Umland, A. "Merkel's ambivalent legacy in post-soviet Eastern Europe: German Ostpolitik in the shadow of Russia's imperial revenge.". *Zentrum Liberale Moderne*. 2021. P. 78-94.
- 89.Zack A. M. Eastern exposure: Germany looks at Russia. *Survival*. 2021. Vol. 63, no. 2. P. 27-40. URL: <https://doi.org/10.1080/00396338.2021.1905987>
- 90.Zoungrana W. No country for migrants? Critical perspectives on asylum, immigration, and integration in Germany. *Brill*. 2019. P. 92. URL: <https://brill.com/view/book/9789004415515/BP000004.xml>.

Анотація

Дипломної роботи

Тема: «Зовнішня політика Німеччини щодо України у 2014 – 2022 рр.»

Студентка Осовська Софія Олександрівна, 4 року навчання, факультет соціальних наук і соціальних технологій.

Науковий керівник Гарань О.В. доктор історичних наук, професор.

Рецензент (вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Захищена “ ____ ” _____ 200_ р. *(дата не проставляється)*

Короткий зміст роботи

Бакалаврська робота складається з вступу, двох розділів та висновків. У першому розділі було опрацьовано наукові роботи та концепти щодо зовнішньої політики Німеччини, було визначено характер зовнішньої політики Німеччини як цивільний та геоекономічний, а також типізовано фактори, що впливали на позицію ФРН під час вирішення конфлікту на Сході в 2014 – 2021 роках: політичні, економічні, персональні.

В другому розділі було узагальнено позицію Німеччини щодо повномасштабної війни в Україні з 24 лютого, встановлено причинно-наслідковий зв'язок між проблемою постачання зброї та політикою «військової стриманості», впливом енергетики та двосторонніх відносин РФ та ФРН на позицію Німеччини щодо війни в Україні.

Було зроблено висновки, що зовнішня політика Німеччини відзначається немілітарністю, але з сильним врахуванням німецьких інтересів. Також було виявлено втрату лідерської позиції Німеччини щодо вирішення «українського питання», та незважаючи на це, було збережено її вагомую роль в інституційному розрізі Європейського Союзу.